

הנושאים לבחינה:

- 1. הסדר החדש באירופה
- 2. המדיניות כלפי יהודי פולין עד הכניסה לגטאות
- 3. תנאי החיים בגטו והדרכים להתמודדות עימם
- 4. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני לבין מבצע ברברוסה (הפלישה לברית המועצות – יוני, 1941)
- 5. מדוע פלישה זו מבטא נקודת מפנה במלחמה? .
- שני השלבים הראשונים בביצוע הפתרון הסופי
- 6. וועידת ואנזה

7. לבטים של היודנרטים

ועוד

נושא ראשון: האידיאולוגיה הנאצית

תארוהסבר את העקרונות של האידיאולוגיה הנאצית:

1. תורת הגזע על פי היטלר

- הקצנה של תורת הגזע של דרווין. בעקבות האנטישמיות
- החברה האנושית מתחלקת לגזעים.

הגזע הארי:- הגזע העליון, יוצר התרבות

< העם הגרמני

< ארים רדומים: השוודים, ההולנדים. (לא מודעים להיותם ארים)

תפקיד:

- לשלוט בחברה האנושית.
- ליצור את התרבות האנושית.

הגזע הסלבי: - מפיץ התרבות

< העמים הסלבים כמו הפולנים

תפקיד:

- לשרת את הגזע הארי.
- להפיץ את התרבות של הגזע הארי.

תת-גזע: - קבוצות שוליים בחברה

< היהודים

הצוענים

< הומו סקסואליים, כושים.

תפקיד:

- אין להם מקום בחברה האנושית.

מרכזיות שאלת היהודים בתורת הגזע:

- היהודים נחשבים לטפילים.
- כל מטרתם להשתלט על העולם, לנצל אותו, ולהרוס אותו,
- היהודים הם כמו עכברים, חיידקים מסוכנים, מפיצי מחלות, דמויות מכוערות ושטניות.
- אסור להאמין ליהודים.
- בנוסף, היהודים גם מחללים את הדם הגרמני.
- אין להם מקום בחברה האנושית.

היטלר כתב במצע הבחירות וגם בצוואה:

יש לסלק את היהודים מהחברה האנושית.

2. מרחב מחייה:

- כדי להקים את האימפריה הגרמנית מחדש – את הרייך השלישי: יש צורך במרחב מחייה גדול יותר, בשטחים במזרח אירופה, שבהם יישבו 200 מיליון גרמנים.

צידוק היסטורי:

- המטרה היא להקים את האימפריה הגרמנית מחדש (כמו שהיה להם פעם).

צידוק כלכלי:

- הגרמנים צריכים לנצל את המשאבים המקומיים (טבע וכו.')

צידוק פוליטי:

- במזרח אירופה חיים הקומוניסטים שהם האויבים של העם הגרמני, ולכן יש לפגוע בהם.

---

3. "הפיהרר פרנציפ":

בראש העם הגרמני נמצא הפיהרר:

- הוא הדמות החזקה ביותר.
- כולם חייבים לשרת אותה.
- הפיהרר הוא מעל לחוק
- הוא מעל למדינה. אסור לערער על סמכויותיו.
- הוא הגיע לתפקידו בזכות כוחו הרב והשפעתו על האנשים שמסביבו.

סביב הפיהרר התפתח פולחן אישיות

*פולחן אישיות:

- יחגגו את יום הולדתו
- ילמדו את ההיסטוריה של חייו
- יקראו לילדים על שמו,
- בכל כיכר יתלו את תמונתו ויהללו אותו.

עממי

4. "פולק-עליונות המדינה:

- המדינה עומדת מעל אזרחיה
- האזרחים צריכים לשרת את המדינה ולהקריב את עצמם למענה.
- בתוך המדינה יש מקום רק לעם הגרמני.
- תפקיד האימא הגרמניה להביא לעולם ילדים מושלמים של הגזע הארי.
- יציירו את נופי המולדת
- יתארו מבחינה אנטומית את הגוף הגרמני הארי המושלם.

5. שלילת משטרים אחרים:

- הנאציזם שולל כל משטר ששונה ממנו.
- הוא שולל את הקומוניזם כי הוא לא מאמין בשוויון בין המעמדות. (כי ע"פ התורה הנאצית, לא כל בני האדם שווים)
- הנאציזם גם מתנגד לדמוקרטיה, כי הוא לא מקבל פלורליזם (חופש הביטוי)

---

6. קידוש ערך המלחמה:

הדרך ליישם את האידיאולוגיה הנאצית:

- רק דרך מלחמה,
- תוך רמיסת משטרים אחרים ורמיסת החלש.

נושא שני: הגורמים והנסיבות לעליית היטלר לשלטון

הסבר את הגורמים והנסיבות לעליית היטלר לשלטון מבחינה לאומית, חברתית – כלכלית ופוליטית.

תוצאות מלחמת העולם הראשונה: מבחינה לאומית

- גרמניה מובסת במלחמת העולם הראשונה.
- המדינות המנצחות מחייבות אותה לחתום על הסכם וורסאי –
  - < לשלם פיצויים גבוהים, שגרמניה לא יכלה לעמוד בהם.
  - < להקטין את צבאה. (עד 100 איש בצבא)
  - < לוותר על חלקים משטחה.
- העם הגרמני מרגיש שההסכם תקע סכין בגב האומה, בגלל השלטון אשר חתם.

תרומה לגל האנטישמיות:

- שר החוץ יהודי ברפובליקת וויאמר היה יהודי. (בשלטון הנוכחי) דמוקרטי
- < האשימו אותו בבגידה, ראו ביהודים כמי שבגדו בגרמניה. <
- למרות ש12- אלף יהודים נהרגו במלחמה לטובת גרמניה (במלחמת העולם ה-1 שארעה קודם לכן).

תוצאות:

- חיילים חוזרים ממורמרים מהמלחמה.
- העם לא רגיל למסורת דמוקרטית.

ולכן: הם נמשכים אחרי דבריו של היטלר:

- צריך מנהיג חדש
- אשר יקים את האימפריה הגרמנית
- ויחזיר את הכבוד לעם.

מבחינה חברתית – כלכלית:

- מצבה הכלכלי של גרמניה לאחר המלחמה הוא קשה.
- גרמניה מקבלת תמיכה כלכלית מארה"ב במידה רבה.
- כשישנה פריחה כלכלית – המפלגה הנאצית נחלשת, הדמוקרטיה מתחזקת.

אבל:

בשנת 1929 קרסה הכלכלה האמריקאית. (יום חמישי השחור בבורסה)
- דבר שהשפיע על גרמניה:

- מפעלים קרסו
- בנקים נסגרו
- 8 מיליון מובטלים
- אנשים התאבדו מרוב ייאוש.
- רבים הסתובבו ברחובות בחוסר מעש,
- כשהם לא מאמינים שהשלטון הדמוקרטי יעזור להם.

היטלר מנצל את המצב ומבטיח לעם הגרמני –

שהוא יציל אותם כלכלית, יהפוך אותם לאימפריה חזקה.

מבחינה פוליטית:

- העם הגרמני מאבד את האמון במפלגות הדמוקרטיות.
    - < המפלגות הדמוקרטיות נחלשות
    - < מפלגות קיצוניות מתחזקות כמו המפלגה הנאצית והמפלגה הקומוניסטית.
    - < ממשלות לא מחזיקות מעמד.
    - < כל תקופה קצרה נערכות בחירות.
    - < המפלגה הנאצית הולכת ומתחזקת

  - בבחירות בשנת 1932 המפלגה הנאצית מתחזקת ומקבלת 37% מהקולות.
    - < היא המפלגה הגדולה ביותר בגרמניה.
    - < המפלגות הדמוקרטיות לא מצליחות להקים קואליציה.
    - < **לפני**
  - הנשיא הידנבורג פונה להיטלר שיצטרף לממשלה.
    - < היטלר מציע את הצטרפותו **אך ורק בתנאי שיהפוך להיות קנצלר**. (לראש ממשלה)
(בלית ברירה הסכימו לו.. כי הוא המפלגה הכי גדולה)
- +++++
- בבחירות דמוקרטיות, בינואר 1933 היטלר עולה לשלטון.**

נושא שלישי: המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם

כיצד דרך צווים וחקיקה, טרור, תעמולה וחינוך הופך היטלר את גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם?

הכרזה על בחירות חדשות:

- היטלר מכריז על בחירות חדשות **כדי לבסס את כוחו** מיד לאחר שהוא עולה לשלטון.
- < הוא דואג שהבחירות יתבצעו באווירה של **טרור ופחד** (כדי לגייס עוד תומכים למענו, "שימנע את הטרור.")
- + איך נוצר הפחד??
- שבוע לפני הבחירות נשרף הרייכסטאג (הפרלמנט הגרמני).
- < היטלר מאשים את הקומוניסטים ומוציא אותם מחוץ לחוק.

שריפת הרייכסטאג - צעד שיש בו טרור.

מיד לאחר מכן:

- פרסום "צו חירום להגנת העם והמדינה" (כדי להראות לאזרחים שהוא מגן עליהם).
- < לעם אסור להתאגד
- < אסור להביע דעה נגד השלטון.
- < מותר לשלטון לפעול ביד חזקה כלפי מי שמאיים על השלטון
- < מותר לשלטון לשלוח אנשים למחנות ריכוז כדי לחנך אותם מחדש (הרבה מתו שם).
- "דאכאו" - היה מחנה הריכוז הראשון שהוקם.

<<< שריפת הרייכסטאג - צעד סימלי של שריפת הדמוקרטיה (יש הרואים בזאת)
(הרייכסטאג היה הפרלמנט הגרמני, כמו הכנסת.)

בבחירות שנערכו תחת אווירת טרור ואיומים -
+ זכתה המפלגה הנאצית ב- 43.7% מהקולות.
(בבחירות הקודמות: 37% מהקולות => הגדיל את כוחו)

כך היטלר **ניצל את המערכת הדמוקרטית** כדי לבסס את שלטונו
- וכעת יוכל לחוקק את חוק ההסמכה...

חוק ההסמכה:

- מסמיך את היטלר לחוקק חוקים או לשנות אותם כרצונו.
השלכות:

- פוגע ב רשות המחוקקת.
- פוגע ב עיקרון הפרדת הרשויות.
- פוגע ב מעמדו של הנשיא. שיכול היה להציע שינויים בחוקים. (עד אז)
- פוגע ב מעמד הרייכסטאג, מי צריך אותו?

החוק להשבת הפקידות על כנה: החוק הגזעני הראשון. 1933 אפריל (על כנה = למקומה)

- מי יכול לשרת בשירות הציבורי?

- < רק מי שהוא גרמני טהור, שלושה דורות לאחור.
- < מי שלא, יפוטר.

השלכות:

- **12% מהיהודים איבדו את מקומות עבודתם:** במשרדים הממשלתיים, בבתי החולים, באוניברסיטאות.
אלברט איינשטיין סולק מהאוניברסיטה.

ביטול כל המפלגות: למעט המפלגה הנאצית.

- נחקק ביולי 1933

- רק המפלגה הנאצית יכולה לפעול בגרמניה.

< כל שאר המפלגות מחוץ לחוק.

< אין חשיבות לפרלמנט הגרמני. (הרייכסטאג.)

השלכות:

==> הרייכסטאג – הפסיק לפעול!

הסכם עם הכנסייה:

- נחקק ביולי 1933

- היטלר חותם הסכם עם הכנסייה הקתולית -

< שעל פי חוק, היא תהיה הזרם הדתי היחידי המוכר בגרמניה.

< בתמורה לכך הכנסייה תתמוך בהיטלר, ולא תתערב במדיניות שלו.

+ בדרך זו גייס היטלר גם את הכנסייה הקטולית לטובתו.

חוק האחדה:

גרמניה לא הייתה מדינה מאוחדת, היא הייתה מחולקת לנסיכויות.

- (המדינות הפדרליות) הנסיכויות) שהיו **18** במספר, **ח"י במספר**

< התאחדו תחת שלטון ריכוזי של היטלר.

< מעל כל אחת מהן ימונה נציג של המפלגה הנאצית,

שיפקח אם כולם מתנהלים לפי אותה המדיניות של היטלר.

1934 יוני 30 -

< ניתנת הוראה ע"י היטלר לחסל את ראשי ארגון ה-A.S. (אף על פי שהארגון היה חלק משלטונו של היטלר) למה?

- כי הארגון היה חזק מדי,
- הוא מנה כ-3 מליון איש, והיה יותר גדול מהצבא הגרמני.
- היו לו גם רעיונות מהפכניים. (היטלר "קלט" סכנה פוטנציאלית)
- היטלר רוצה לשלוט באופן ריכוזי.

ברגע ש-A.S. נעלם, ההיררכיה מאוד ברורה: (המעמדות)

- < היטלר עומד בראש,
- < מתחתיו הימלר (שהיה ראש ה-S.S.)
- < וכל השאר כפופים להם.

איחוד משרת הקנצלר עם משרת הנשיא:

- לאחר שהנשיא מת
- היטלר מאחד את משרת הקנצלר + משרת הנשיא = משרת הפיהרר
- < הוא השליט היחיד, והצבא מצדיע לו.

<<< תוך שנה וחצי, גרמניה הופכת מדמוקרטיה – למשטר נאצי..

פעולות בתחום החינוך, התרבות:

1. הכנסת תכנים: (שטיפת מוח – ספרי הלימוד)

- הכנסת תכנים אל תוך ספרי הלימוד שמשקפים את האידיאולוגיה הנאצית.
  - < בספרי הביולוגיה, האומנות, מציגים את תורת הגזע כדבר מדעי.
  - < הם רצו להבליט מיהו הגזע העליון ומי נחשב תת-גזע.
  - < כשמציגים את הגזע הארי כגזע המושלם.

2. הקמת תנועת הנוער של היטלר:

- רק לתנועה זו יש מקום בגרמניה.
- ובה שוטפים את המוח לילדים –
  - < להיות חזקים
  - < חסרי חמלה (רחמים)
  - < לשנוא את היהודים.
  - < יש דגש רב על פיתוח הגוף.

3. שריפת יצירות תרבות:

- כל יצירת תרבות שנוגדת את רוח השלטון או שנכתבה ע"י יהודים או אנשים שזוהו עם משטרים אחרים תוחרם או תישרף.
  - < למוזיקת הג'ז אין מקום בגרמניה, כי היא מזוהה עם האדם השחור (שבעיניהם תת-גזע גם הוא).

+ המלחין המוערץ ע"י הנאצים:

- "ואגנר", שהיה אנטישמי. (בין היתר השמיעו את מנגינותיו ברקע בזמן שהיהודים הולכים כצאן לטבח אל מותם)..

1. פולחן אישיות סביב היטלר:

- חלק משטיפת המוח היא גם סביב דמותו של היטלר:
  - < בהצהרות-עם הוא היה יורד ממסוק ונראה כמו "דמות-אל" או "מושיע" לעם הגרמני.
  - < בכיכרות תלו כרזות כשדמותו במרכז.
  - < לתוך ספרי הלימוד הכניסו פרטים על היסטוריה מפוארת של המנהיג (שברוב המקרה הייתה שקרית ולא נכונה).
  - < יום הולדתו הפך ליום חג לאומי, ילדים נקראו על שמו, נטעו עצים לכבודו.
  - < כל יום הודו לו על מה שעשה למען גרמניה.

2. שימוש באמצעי תקשורת המוניים:

- הנאצים ניצלו את העיתונות, את הרדיו, ואת הקולנוע, כדי להבליט את אישיותו המיוחדת של היטלר, וגם כדי להעביר מסרים אנטישמיים.
  - היטלר של "Der Strimer – שטרימר דר" העיתון <
  - היה תלוי בכל כיכרות העיר וסימנתו הייתה "היהודים הם אסוננו".
  - < בעיתון זה נכתבו כתבות אנטישמיות וצוירו קריקטורות נגד היהודים.
  - < גם בקולנוע פורסמו סרטים אנטישמיים כמו "היהודי הנצחי" שבו הראו את היהודים כמו עכברים וחיידקים.

3. האולימפיאדה:

- האולימפיאדה שהתקיימה בברלין בשנת 1936 הייתה מפגן כוח של היטלר.
  - < הגרמנים זכו בהכי הרבה מדליות, דבר שהראה על עליונות הגזע, (בעיקר בעיני עמו)
  - < משלחות הצדיעו להיטלר,
  - < והוא יכול היה להציג את עצמו כמנהיג של מעצמה חזקה ומתקדמת.

נושא רביעי: המדיניות כלפי יהודי גרמניה 1933-1939

מה הייתה מטרת המדיניות כלפי היהודים בגרמניה בשנים 1933-1934 ואילו פעולות ננקטו כדי ליישם מדיניות זו?

המטרה:

לבודד את היהודים מבחינה חברתית וכלכלית כדי שהם ירגישו שהם לא חלק מהחברה הגרמנית.

הפעולות:

1. יום החרם הכלכלי: 1.4.1933

- בהוראת השלטון הוחלט לאסור על גרמנים לקנות מחנויות ובתי עסק שהם בבעלות יהודית.
- < החנויות סומנו, חיילים ניצבו בכניסה,
- < כשניתנה אזהרה מהשלטון לא לפגוע פיזית ביהודים.
- חרם זה נמשך יום אחד, כי העם הגרמני לא שיתף כל כך פעולה.
- חרם זה מראה את המדיניות של השלטון לפגוע כלכלית ביהודים ולהפריד אותם מהאוכלוסייה.

2. חוק הפקידות: החוק הגזעני הראשון. (= השבת הפקידות על כנה)

- מי יכול לשרת בשירות הציבורי?
- < רק מי שהוא גרמני טהור, שלושה דורות לאחור.
- < מי שלא, יפוטר.
- השלכות: - הפגיעה ביהודים הייתה קשה. - 12% מהיהודים איבדו את מקומות עבודתם: במשרדים הממשלתיים, בבתי החולים, באוניברסיטאות (כמו אלברט איינשטיין)

3. תעמולה והסתה:

- "Der Strimer" – שרטימר דר " העיתון דרך -
- < פורסמו כתבות וקריקטורות אנטישמיות.
- < עיתון זה זכה לתפוצה רבה.

4. שרפת ספרים:

- 1933, למאי 10 ב -
- ניתנת הוראה לשרוף ספרים של יהודים, ושל מי שנתפס כמתנגד לשלטון. (קומוניסטים, ועוד פלגים באוכלוסייה התת-גזעית).
- נשרפו ספרי קודש בכל רחבי גרמניה.
- המטרה: למנוע הפצה של כל דעה המנוגדת למשטר הנאצי.

- "היינריך היינה" – שהיה פילוסוף יהודי, שחי 100 שנה קודם לכן, אמר: < "במקום שבו שורפים ספרים, ישרפו גם בני אדם," + ולצערנו, זו נבואה שהתגשמה.

5. פעולות אלימות כלפי יהודים, שהיגרו ממזרח אירופה:

- הגרמנים מתעללים ביהודים שהגיעו מפולין (במזרח אירופה) לגרמניה והמראה שלהם היה מסורתי.
- < הם גזרו להם את הפאות.
- < הכו והשפילו אותם ברחובות.

+ יחסם של הגרמנים:

- כלפי המהגרים המסורתיים: אליים
- כלפי אזרחי-גרמניה-יהודים: עדיין לא הפעילו אלימות.

מהם חוקי נירנברג, ומדוע הם מבטאים עליית מדרגה ביחס כלפי היהודים בגרמניה?

+ חוקי נירנברג:

1935, בנובמבר -

- מתכנסת צמרת השלטון הגרמנית בעיר "נירנברג".

- < ושם הם מחוקקים חוקי אזרחות
- < שמפרידים בין האזרחים הגרמנים לבין הגזעים הנחותים יותר.

- חוקי נירנברג מחולקים לשני חוקים מרכזיים:

- < חוק האזרחות
- < חוק השמירה על טוהר הדם הגרמני.

+ חוק האזרחות:

- קובע שרק מי שהוא גרמני טהור 3 דורות לאחור ייחשב לאזרח.
- < היהודים מאבדים את האמנציפציה, את שוויון הזכויות.
- < הם חסרי הגנה משפטית, הם הופכים לנתינים.

היהודים תלויים לחלוטין לחסדי "הגיסטפו":

- המשטרה החשאית הגרמנית שהייתה מאוד אכזרית.

+ החוק לשמירה על טוהר הדם הגרמני:

- כדי שהיהודים לא יחללו את הדם הגרמני,

< ביטול הנישואין בין יהודים לנוצרים.

< נאסר עליהם לקיים יחסי מין עם נוצרים

< נאסר עליהם להחזיק עוזרת בית שהיא גרמניה, הצעירה מגיל 45. (כדי שלא תוכל להיכנס חלילה להריון מיהודי)

+ השפעות חוקים אלו:

- חוקים אלו החמירו את מצבם של היהודים, כי אין להם דרך להימלט מהם.
- היהודים מאבדים את מעמדם המשפטי.
- החוקים הללו השפילו את היהודים ובידדו אותם.

אילו תקנות נוספות הופעלו נגד היהודים בשנה זו?

המטרה של הגרמנים:

- לבודד את היהודים, להשפיל אותם,
- להפוך את חייהם לבלתי נסבלים, עד שירצו לברוח מגרמניה.

ולכן:

- נאסר על היהודים לשבת במקומות ציבוריים.
- נאסר עליהם להיכנס לבריכות שחיה.
- נאסר על היהודים להיות חלק מהצבא הגרמני המתחדש.
- נאסר על שחיתה כשרה.
- נאסר על יהודים ללמוד עם גרמנים באותו בית ספר.

מדוע מהווה שנת 1938 כשנת מפנה במדיניות של הנאצים כלפי היהודים?

+ ליל הבדולח (נובמבר: 1938)

הרקע:

< 1937-1938 בשנים

מתרחשים אירועים דרמטיים שמשפיעים על החמרת המדיניות כלפי היהודים:

(1937): "Evian - איוויאן" וועידת מתקיימת +

- אמורה לתת מענה ליהודים שרוצים לברוח מגרמניה,

< אבל מתברר שאף מדינה לא רוצה לקלוט את היהודים.

+ סיפוח אוסטריה:

- כשהגרמנים מספחים את אוסטריה

< הם מתאכזרים לאוכלוסייה היהודית, (האוסטרים אנטישמיים)

< רבים נשלחים למחנות ריכוז,

< העולם לא מגיב למה שמתרחש.

<<< היטלר מבין..... הוא יכול לרצוח יהודים, ודבר לא יעצור אותו..

גורם עקיף

הגורם הישיר לליל הבדולח:

לאחר ש17,000 יהודים גורשו לגבול פולין) כי הפולנים לא נתנו להם להיכנס לשטח פולין.

" הירשל גרישפן " –

- בן משפחה יהודית שנמצאה על הגבול עם פולין (שגירשו אותה) (הירשל גר בצרפת)

- החליט להתנקש ביועץ השגרירות הגרמנית בצרפת.

כתוצאה מכך:

- מתפרצות מאומות בעידוד השלטון שבהן הורסים חנויות ובתי עסק של יהודים,

- שורפים בתי כנסת והופכים אותם לאורוות ולמחסנים.

- קרוב ל100 יהודים נרצחים,

- כ- 30,000 יהודים נשלחים למחנות ריכוז רק בגלל יהדותם.

- בנוסף, מחייבים את היהודים לנקות את ההריסות ולשלם מיליארד 'מארק' פיצויים.

ליל הבדולח הוא אירוע חמור שבו רוצחים יהודים,

יש הטוענים שמאותו אירוע החלה השואה.

+ החמרת התקנות כלפי היהודים: J-(שמות עבריים – אסור לגדל כלבים – סולקו מבית ספר – בקרונות מסומנים)

- היהודים חויבו להוסיף את האות " J " בתעודה, כדי שיזהו אותם כיהודים.

- היהודים חויבו להוסיף לשמם שמות עבריים: שרה - לאישה, ישראל - לגבר. (כדי שיבחינו מי יהודים בקלות)

- נאסר על היהודים לגדל כלבים – כי היהודים גרועים מהם.

- היהודים סולקו מבתי הספר

- הם חויבו לנסוע בקרונות מסומנים (קרונות-רק-ליהודים).

+ המטרה:

- לכפות עליהם בכל דרך לעזוב את גרמניה.

+ הקמת הרשות הארצית להגירת יהודים:

- אייכמן, הקים את הרשות להגירת יהודים. (אייכמן - נאצי שבעתיד יהיה האחראי על הפתרון הסופי)

+ המטרה: לסלק את היהודים בכוח מגרמניה.
<< הבעיה: לא הייתה מדינה שתסכים לקלוט יהודים ולהציל את חייהם.

1. הסדר החדש

פרוץ מלחמת העולם השנייה (1.9.1939)

גרמניה פותחת במפתיע את מלחמת העולם השנייה:

- גרמניה פולשת לפולין, וכובשת אותה --- **תוך שלושה שבועות** (כבשו אותם ב"הליכה")
- תוך שנה וחצי: גרמניה כובשת כמעט את כל אירופה, כשהיא מיישמת את עיקרון הסדר החדש.

הסדר החדש – מהו?

- סדר חברתי חדש שאמור להחליף את הסדר הישן באירופה.

מדרג גזעים ברור:

הגזע הארי: העם הגרמני, ארים רדומים. כמוהולנדים, שוודים (אינם יודעים שהם ארים)

- יוצר התרבות
- ישלוט בכל אירופה

הגזע הסלבי: עמים ממזרח אירופה

- לשרת את הגזע הארי.
- להפיץ את התרבות של הגזע הארי.

תת גזע: היהודים

- אין להם מקום בחברה האנושית.

מטרת הנאצים:

- להקים מחדש האימפריה הגרמנית, את הרייך ה-3.
  - ליישב 200 מיליון גרמנים במזרח אירופה.
  - הסיסמא של הגרמנים הייתה: "**כבוש, שלוט, ונצל**".
- נכבוש את השטחים, נשלוט בטרור באוכלוסייה המקומית וננצל את כל המשאבים המקומיים לטובת המאמץ המלחמתי.

הסדר החדש – פעולות ליישום

1. מבחינה ארגונית: ארגון שטחי הכיבוש מחלקים את שטחי הכיבוש לשני סוגים

אזורי חסות:

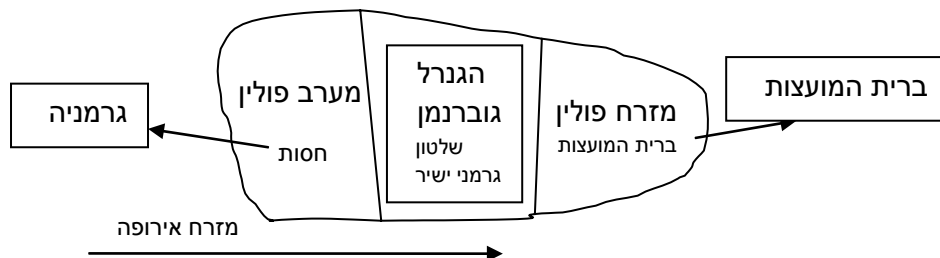
- השלטון הגרמני עקיף.
  - השלטון המקומי משתף פעולה עם הנאצים.
- *חשוב לדעת:
- מקומות אלו פעלו באופן עצמאי.
  - ולכן: היו שם פחות התעללויות כלפי האוכלוסייה היהודית.

אזור הגנרל גוברנמן: ממשל כללי עצמאי של הגרמנים.

- השלטון הגרמני ישיר.
  - השלטון המקומי משתף פעולה עם הנאצים. (נאצים)
- *חשוב לדעת:
- בגנרל גוברנמן שולטים באופן ישיר.
  - הם מתעללים באוכלוסייה המקומית.
  - במקום זה יוקמו: הגטאות, מחנאות העבודה, ובהמשך גם מחנאות ההשמדה.

פולין מתחלקת ל3 חלקים:

- מזרח פולין: ברית המועצות,
- מערב פולין תחת חסות גרמניה.
- מרכז פולין: שטח הגנרל גוברנמן. שם נמצאת אוכלוסייה יהודית גדולה, שם התרחשו הזוועות.

2. פעולות טרור: רצח ודיכוי

- גרמניה כובשת יותר ממיליוני סלבים.
- (סלבים: גזע נחות) < יש לנצל אותו ולשעבד אותו.

כדי לשלוט בגזע זה:

- הגרמנים רוצחים כל מי שנחשד כמתנגד לשלטון: { במסגרת הפקודה "לילה בערפל" } < אנשי צבא ומשטר פולנים.
- < אנשים משכילים, אנשי דת, קומוניסטים.
- הגרמנים מפעילים שלטון של טרור ופחד, שמבוסס על הלשנות.

משתפי פעולה עם הגרמנים: יחידות מקומיות – "אייזנצ גרופן"

- בהתחלה: יפעלו נגד מי שנחשד כמתנגד לשלטון.
- בהמשך: יפעלו נגד היהודים, ויוציאו אותם להורג.

---

3. מדרג גזעים: מימוש תורת הגזע

הגזע הארי: שולט ומנצל.

הגזע הסלבי: *עבדים. לדאוג להם לקיום בסיסי בלבד. לאחר שינצלו אותם, גם הם "יטופלו" ויסולקו מהחברה. מעט אוכל, השכלה בסיסית.

היהודים: יטופלו בחומרה, יחוו התעללות כקבוצה נפרדת בחברה.

*הפיכת האוכלוסייה לעבדים: הסלבים כחלק מיישום האידיאולוגיה הנאצית הגרמנים

- בין 8-10 מיליון סלבים עבדו בעבודות פרך

< חלקם עבדו במפעלים בתוך פולין.

< חלקם הוסעו ברכבות לתוך גרמניה.

הם עבדו ב: מכרות, בתעשייה, בסלילת כבישים.

- רבים מתו מהתנאים הקשים

- נאלצו להסתפק במנת מזון מועטה. מי שנשאר בחיים

---

4. מבחינה כלכלית: גזל רכוש ואוצרות טבע

- הגרמנים גוזלים את הרכוש של האוכלוסייה המקומית

- הם משתלטים על:

< מחרימים מזון, חוות, ציוד חקלאי, בהמות.

< מפעלים, חומרי גלם.

< אוצרות אומנות.

- המזון והנפט הועברו לגרמניה. הם מחייבים את האוכלוסייה המקומית לתת להם מזון בסיסי

< למרות שבפולין היה מחסור באוכל, בנפט.

---

5. יישום עקרון מרחב המחיה: טרנספר

כדי ליישם את עקרון מרחב המחיה

- מגרשים הגרמנים 300 אלף אנשים ממערב פולין למרכזה.

- לאורך המלחמה הגרמנים:

< מיישבים מיליון גרמנים בשטחי המזרח.

< מתעלמים מהאוכלוסייה המקומית לחלוטין.

< מגרשים אותה כשהיא חסרת כל.

המדיניות כלפי יהודי פולין עד הכניסה לגטאות (ספטמבר 1939)

מבוא:

- בפולין חיו 3 מיליון יהודים, הם חיו בקהילות.
- המראה שלהם היה מסורתי – דבר שמאוד הבדיל אותם מהאוכלוסייה המקומית.
- כשהגרמנים פולשים לפולין – יהודים רבים מנסים לברוח מזרחה.
- ראשי הקהילה הצעירים בורחים ומשאירים קהילה חסרת הנהגה בשעות הקשות ביותר שלה.

המטרה:

- הנאצים עושים הכל כדי לבודד את הקהילה היהודים, לפגוע ביהודים, ולשבור את כוחם.

פעולות שנקטו הנאצים ליישום מטרה זו: כלפי יהודי פולין

ביטול הזכויות האזרחיות וחברתיות: מבחינה משפטית אזרחית

- הנאצים מבטלים את הזכויות האזרחיות ואת הזכויות הסוציאליות. (כמו פנסיה וכו')

בידול מהאוכלוסייה והגבלת הניידות: טלאי צהוב והגבלת הניידות

הפרדת היהודים מהאוכלוסייה - כדי לבודד את היהודים ולהשפיל אותם -

- כל ילד יהודי מגיל 10 יענוד **טלאי צהוב**. {או מגן דוד כחול על בד לבן}

(הטלאי הצהוב הוא התחיל לראשונה בפולין ואז בגרמניה בשנת 1941)

הגבלת הניידות

- נאסר על היהודים לנסוע ברכבות.
  - עוצר בשעות הלילה (אסור לצאת מהבתים).
  - נאסר עליהם להחזיק מקלטי רדיו ולקבל שירותי דואר
- < כדי שידעו כמה שפחות מה קורה סביבם.

פגיעה באוטונומיה הדתית והתרבותית היהודית: פגיעה בחיי הקהילה

הגרמנים אסרו על קיום חיי קהילה יהודית -

- נאסר על היהודים להתפלל
- מערכת החינוך בוטלה
- מבני ציבור יהודיים הוחרמו (בית כנסת, מקווה, בית מדרש וכו'),
- בתי כנסת נשרפו, ספרי קודש חוללו, ונאסרה השחיטה הכשרה.
- אילצו את היהודים לעבוד בשבתות ובחגים.

- כשכל המטרה הייתה – להשפיל אותם ולפגוע בהם מבחינה רוחנית ודתית.

טרור והתעללות פיזית: חטיפת אנשים לעבודות כפייה, רצח, התעללות, גירושים {יישום עקרון מרחב המחיה}

- כשהגרמנים מספחים את מערב פולין
- הם מיישבים במקום אוכלוסייה גרמנית.

- מגרשים 100,000 יהודים למרכז פולין. (כמו 35 אלף יהודים שגורשו מהעיר "קרקוב." // או 300,000???)
< אנשים מגורשים מבתיהם
- < הם מאבדים את פרנסתם
- < אין מי שיקלוט אותם במרכז פולין.

- { יהודים מגורשים לאזורים כמו "לובלין": אזור מלא ביצות < לא היה בו מים. < האוכלוסייה בו הייתה אנטישמית. }
- גם היהודים שחיים במרכז חיים בסכנה,
- הגרמנים יורים בכל מי שנקרא בידם.
- < הם חוטפים אנשים ברחובות לעבודות כפייה. כל גבר מגיל 14-65
- < המשמעות הייתה: לעבוד בעבודת פרך תמורת מזון דל, שהכיל פחות מ-200 קלוריות ליום. (כמו פיסת לחם יבש ומרק)
- רבים חלו ומתו מהתנאים הקשים.
- משפחות התפרקו.
- { כי הגברים כבר לא יכלו לגונן על משפחתם ולפרנס אותם}
- כל עול הבית הוטל על האישה ועל הילדים.

פגיעה כלכלית:

- הנאצים מנשלים את היהודים מכל הרכוש שלהם:
- < הם מחרמים כספים, חשבונות בנק, בתי עסק, קרקעות, סחורות, יצירות אומנות.
- < הם מאלצים את היהודים למסור זהב, תכשיטים.
- היהודים מחויבים לסמן את רכושם.
- כל הזכויות הסוציאליות בוטלו (פנסיה וכו').
- הותר להם להחזיק במזומן עד 2000 "זלוטי".
- על האוכלוסייה המקומית נאסר לסחור עם יהודים.
- כל המטרה הייתה לפגוע פגיעה אנושה בכלכלת היהודים,
- שיהיה להם קשה להתקיים.
- להוקיע אותם מהחברה ולהשפיל אותם. (לסלק בגועל)

~ פקודת היינריך: 21.9.1939 אחד הסגנים של היטלר.

מצווה על היהודים להיכנס לגטאות.

- הכנסת היהודים לגטאות זהו שלב ביניים במדיניות כלפי היהודים.
- ניתנת הוראה להקים גטאות – שטחים סגורים בחומות גדולות, בשולי העיר ועוני.
- ניתנת הוראה להקים את גוף שנקרא "יודנראט"
- נאמר שעדיין יהיו יהודים שינהלו מפעלים למען המאמץ המלחמתי, אולם המפעלים נלקחו והם הוכנסו לגטאות.

3. הגטאות

מהם הגטאות?

הגטו הוא הכינוי לצורת ההתיישבות היהודית בגולה עוד מימי הביניים. הנאצים השתמשו במונח "גטו", כחלק ממדיניות התעמולה וההטעיה.

- לכל גטו היו את המאפיינים שלו. **לדוגמא:**
- **גטו "וורשה"** – גטו "**פתוח**". הכיל בשיאו כרבע מיליון יהודים, והוא היה גטו שהיה יותר פתוח.
< ניתן היה לברוח גם לחלקים האחרים של העיר.
לעומת זאת
- **גטו "לודג'** " היה גטו יותר "**סגור**",
< ליהודים היה מאוד קשה לשרוד בו.
- כשהחלו המרידות, היהודים ניסו **למרוד בגטאות שהיו יותר פתוחים**,
< כי בדרך זו הם יכלו ליצור **קשר** עם גורמים מבחוץ לגטו, להשיג **נשק** וכו'.

כיצד נימקו הגרמנים את הכנסתם של היהודים לגטאות?

- הנאצים לא נימקו בגלוי את הסיבות להכנסת היהודים לגטאות.
- הם תירצו צעד זה בנימוקים הבאים: **תירוצים**
- 1. **רצון להגן עליהם מהאוקלוסייה המקומית** – היהודים הוכנסו לגטו **מתוך מטרה להגן עליהם מהאוקלוסייה האנטישמית**, והם רגילים לחיות בגטאות כבר מאות שנים) עוד מהמאה ה-16.
- 2. **היהודים לא מאמינים בשלטון** – היהודים לא תומכים בשלטון הנאצי, הם תומכים באויביו הקומוניסטים. כדי שהם לא יפעילו דעות נגד השלטון, הם מוכנסים למקום סגור.
- 3. **עסקים בספסרות (שוק שחור)** – היהודים עוסקים במסחר לא חוקי, שמזיק לכלכלה ולאוקלוסייה המקומית. ולכן צריך לבודד אותם, ולהרחיק אותם מהאוקלוסייה המקומית.
- 4. **מפיצי מחלות** – היהודים מפיצי מחלות וצריך להרחיק אותם מהאוקלוסייה המקומית.

מה היו המטרות האמיתיות של הגרמנים בהכנסת היהודים לגטאות?

1. בידוד והרחקה מהאוכלוסייה –

- המטרה הייתה לרכז את היהודים במקום מסוים.
  - לפקח עליהם ולבודד אותם מהאוכלוסייה המקומית.
  - בידוד היהודים הוא יישום של האידיאולוגיה הנאצית:
- « היהודים הם תת גזע, לא חלק מהחברה האנושית.

2. ניצול כלכלי –

- היהודים נוצלו לעבודות כפייה.
- ניצלו את היהודים ככוח עבודה זול << במפעלים בתוך הגטו, או בסביבתו.
- « היהודים לא קיבלו על כך שכר.
- « קיבלו בתמורה פרוסת לחם ומעט מרק { כשהערך שלהם היה פחות מ-200 קלוריות }
פחות מ-10% ממה שאדם צריך לאכול ביום
- « רבים חלו ולא עמדו בתנאים הקשים.

3. השפלה ודיכוי –

- המטרה הייתה: להפוך את החיים של היהודים לבלתי נסבלים. ולגרום ליהודים-
  - < לאבד צלם אנוש.
  - < לדכא את רוחם
  - < לשבור אותם פיזית ונפשית.

4. אמצעי הכחדה עקיף –

- { תנאי היגיינה הקשים < הצפיפות < הרעב < המגפות }
- גרמו לכך שיהודים רבים מצאו את מותם בגטו.

כיצד נוהל הגטו. ומה היו דרכי הפיקוח עליו?

מבחן: הגרמנים

בתוך הגטו פעלו:

המטרות הנאציות בהקמת היודנראטים:

- נציגות יהודית מוכרת ומוסמכת שתבצע את המדיניות הנאצית,
- חיסכון בכוח אדם, וייעול דרכי השליטה ביהודים.
- צמצום החיכוך עם היהודים בהתאם לאידיאולוגיה הנאצית
- הזעם והמרירות של היהודים מהגטאות יופנו ליודנראטים ולא אל הגרמנים.

" היודנראט" – הנהיג את הגטו. מועצה יהודית.

- אחראים על תפקוד הגטו,
- ייצוג הגטו מול הגרמנים.
- למלא במדויק אחר הוראות הנאצים,
- מי שלא פעל לפי הוראות אלו, מסתכן בחייו.

הרחבה:

- גם כשהגרמנים כבר עורכים סלקציה ושולחים את היהודים למותם.

"תנו לנו 1000 יהודים להשמדה – היודנראט היה נותן רשימה."

- ככל שיודנרט ימלא את הוראות הגרמנים ↔ ככה הגטו יישאר יותר זמן (מבחינת שליחה למחנות השמדה וכו')

- סופם: או שנשלחו להשמדה כמו כל היהודים, או שיהודים רצחו אותם (שנאו אותם שנאת מוות)

היודנרטים זה "כמו ראש עיר שמנסה לדאוג" ולא להידרס.

- "הקאפו" המשטרה היהודית.

- התפקיד שלו היה לשמור על הסדר,
- למלא במדויק אחר הוראות הנאצים,
- מי שלא פעל לפי הוראות אלו, מסתכן בחייו.

הרחבה:

- מי שהצטרף לקאפו עשה זו מתוך כוונה לצבור כוח, האמין "שיוכל להינצל"

- היו מתחים רבים עם המשטרה היהודית לבין האוכלוסייה היהודית בגטו.

תנאי החיים הקשים בגטו:

א. הרעב -

- הרעב בגטו היה בלתי נסבל, והיה קשה מאוד להשיג אוכל.
- אנשים אכלו פחות מ-10% ממה שנדרש, פחות מ-200 קלוריות ליום.
- גם המזון שהושג היה באיכות מאוד ירודה. רבים מתו מרעב.

התמודדות:

- כדי להתמודד עם הרעב, עסקו רבים בהברחת מזון לגטו.
- "ג'וינט" האמריקאי: הקים מטבחים גדולים ותרם כסף. [ארגון הג'וינט]
- "היודנרטים": הקימו מטבחים.
- וועדי בתיים: סיפקו מזון ותעסוקה לילדים. באופן ספונטני.

ב. הקור -

- הגטו שרר קור, לא היה ביגוד מתאים, לא היו אמצעי הסקה (חימום).

התמודדות:

- הוציאו משקופים ודלתות ← **כחומר תבערה.**

ג. הצפיפות -

- המטרה של הגרמנים הייתה לצופף את היהודים בתנאים בלתי נסבלים.
- ולכן: הם מצופפים את הגטו בעשרות אלפים ולפעמים אפילו במאות אלפי יהודים. * גטו וורשה בשיאו הכיל 400 אלף איש. *
- בחדר אחד בגטו גרו 20 אנשים.
- הצפיפות הייתה בלתי נסבלת. התמודדות: אנשים השתדלו להיות מבחוץ לחדר.

ד. קשיי תעסוקה ומקורות פרנסה -

- על היהודים נאסר לסחור עם הגויים, הם היו בגטו סגור.
- מקורות הפרנסה היו מעטים. בתנאים אלו לא יכלו להתקיים.
- הרבה פעמים גם אב הבית נלקח לעבודת כפייה **ולא היה מי שיפרנס.**

התמודדות:

- "היודנרטים": **הקימו מפעלים** בגטו.

ד. הרס חיי המשפחה -

- מבנה המשפחה נהרס לחלוטין.
- אב הבית נלקח לעבודות כפייה.
- אין מסגרת לילדים שתעסיק אותם.
- עול הפרנסה היה על האם ועל ילידה, ההורים מתו והיו צריכים לדאוג לעצמם.
- < לא הייתה מסגרת חינוכית קהילתית שתדאג להם.
- < רבים הסתובבו ברחובות בחוסר מעש, חולים, ורעבים.

התמודדות:

- תנועות הנוער מילאו את חלל הריק של המשפחה. (העסיקו, סייעו מבחינה נפשית)

ה. העדר מסגרות חינוך -

- בתי הספר נסגרו, נאסר על היהודים ללמוד.
- לילדים לא הייתה מסגרת שיוכלו להעביר בה את הזמן. [המשפחה מתפרקת, ההורים מתקשים לתפקד]

התמודדות:

- "היודנרטים": בתי ספר במחתרת.
- "אנוש קורצ'ק": הקים בגטו בית יתומים.
- רשת "אורט": הקימה מסגרות להכשרה מקצועית.

דרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות:

א. הישרדות:

- כדי להתמודד עם הרעב: עסקו רבים בהברחת מזון לגטו.
- ילדים ולפעמים גם נשים זחלו מתחת לגדרות,
- סחרו עם האוכלוסייה המקומית וחזרו עם אוכל לגטו. ↔ לא פעם הם נתפסו ונורו למוות
- היו גם כנפיות שעסקו בהברחת מזון, ומכירתו במחירים גבוהים (בתוך הגטו).
- < 80% - מהמזון שהיה בגטו וורשה הגיע מהברחות.
- < חטפו אוכל אחד מהשני,
- < לקחו תלושי מזון מאנשים שמתו, רק כדי לשרוד.
- ציוד בסיסי:
- < הקימו בתי חרושת קטנים שייצרו ציוד בסיסי.
- < היו לוקחים נעלים ממתים.

=====

עולות של ארגונים לעזרה הדדית:

ארגון הג'וינט: (האמריקאי)

- בתחילת המלחמה הופעל ארגון ה"ג'וינט" – האמריקאי.
- שלח כספים ליהודים בגטו
- הקים מטבחים גדולים,
- * ברגע שהפתרון הסופי החל, התרומה הופסקה.

↔ **וועדי בתים בגטו (ספונטני)** בגטאות פעלו וועדי בתים שהתארגנו באופן ספונטני

- סיפקו מזון ותעסוקה לילדים.

=====

ג. פעולות של היודנראטים:

- כדי להתמודד עם הרעב: הקימו היודנראטים מטבחים גדולים.
- כדי להתמודד עם העדר תעסוקה: הקימו מפעלים.
- מסגרת לימודית: הם הקימו בתי ספר במחתרת.
- השכלה גבוהה: פתחו קורסים להכשרה מקצועית, בית ספר לרפואה.
- תברואה: ניסו לדאוג לתברואה.
- כלכלה: הקמת מפעלים בגטו.

הרחבה-

- **תפיסת היודנראטים:** "עבודה מצילה חיים" -
- היודנרטים האמינו בגישה - **העבודה תציל חיים.**
- < אם הגטו יהיה יעיל לגרמנים ↔ הוא יחזיק מעמד
- ולכן: הם הקימו מפעלים בגטו. ↔ הגטו יעיל לגרמנים.

מפעלים שייצרו בגדים, ציוד, כלים < עבדו מאות יהודים. --- המפעלים ישרתו את הגרמנים במלחמה

- היודנרטים האמינו שמי שעובד במפעל לא יירצח ע"י הנאצים. מעט מזון ויצליח לשרוד את התקופה הקשה

בראייה היסטורית – העבודה לא הצילה חיים.

< וכשהנאצים החליטו לחסל את הגטאות ולשלוח את היהודים להשמדה, הם עשו זאת מבלי להתחשב בכל המפעלים שהוקמו.

ד. מסגרת חינוכית במחתרת -

- נאסר על היהודים ללמוד.
- לילדים לא הייתה מסגרת שיוכלו להעביר בה את הזמן < כשהמשפחה מתפרקת < כשההורים מתקשים לתפקד.
- כדי להקל על מצוקה זה מקימים ה"יודנטים": **בתי ספר במחתרת.**
- בגטו וורשה: אפילו הקימו בית ספר לרפואה.
- רשת אורט: הקימה מסגרות להכשרה מקצועית כדי שצעירים ילמדו מקצוע ויוכלו לשרוד במציאות הקשה.
- יאנוש קורצ'ק: הקים בגטו בית יתומים דווקא במקום הקשה הזה הוא העניק לילדים חום אנושי, אהבה, והוא סמל למחנך דגול.
- הרחבה-
- יאנוש קורצ'ק - הקים בגטו בית יתומים:
- כשהחליטו לשלוח את בית היתומים ל"טרבלינקה" (מחנה השמדה בגזים)
- הוא יכול היה להימלט מגורל אכזרי זה (הוא היה ממש מוכר) ,
- < אבל: הוא בחר ללכת עם הילדים היתומים אל תאי הגזים כדי שעד הרגע האחרון, ירגישו שהוא מגן עליהם. ☹️

ה. פעילות תנועות הנוער:

בעקבות הרס ח"י המשפחה-

- לא פעם הילדים נשארו יתומים, ללא מסגרת שתגן עליהם.
- מי שניסו למלא את החלל היו **תנועות הנוער** - הם פעלו בפולין עוד לפני המלחמה. לפעילות ציונית וחיזוק הקשר עם א"י.
- לתנועות הנוער היה תפקיד חשוב שסייע ליהודים לשרוד לפחות מבחינה נפשית –
- תנועות הנוער נתנו **מסגרות חברתיות לבני הנוער.**
- < שרו שם שירים, שוחחו על נושאים שונים.
- זו הייתה מסגרת תומכת
- חונכו לערכים של **שיתוף פעולה ועזרה הדדית:**
- < הם גם הקימו **גינת ירק בגטו לודג'** ↔ **כדי להקהל על** הרעב.
- הם אספו ילדים מהרחובות,
- < האכילו אותם, לימדו אותם קרוא וכתוב.
- הם הפעילו **עיתונות במחתרת,**
- ניסו ליצור קשר עם גטאות אחרים,
- כשהחלו המרידות: הם היו **מנהיגי המרד.**

~ תרומתן של תנועות הנוער משמעותית ! ~

ו. קידוש ערך החיים -

במבט לאחור:

- במשך מאות שנים התפתחה התפיסה שמקדשת את השמירה על המצוות, גם במחיר של מוות.
- הנוצרים: רצו לגרום ליהודים להמיר את דתם, יהודים היו מוכנים לשלם בחייהם על קידוש השם.

בשואה:

- הבעיה: בתקופת השואה גישה זו יכולה להביא לאסון – הגרמנים רוצים שהיהודים ימותו < זו לא השעה לשלם במחיר החיים, זו תקופה שצריך להילחם על החיים.

הרב ניסנבאום אמר:

" זוהי השעה של קידוש החיים ולא קידוש השם במוות. בעבר, דרשו אויביו את הנשמה, והיהודי הקריב את גופו על קידוש השם. עתה, הצורך דורש את גוף היהודי וחובה על היהודי להגן על עצמו, ולשמור על חייו".

כלומר--- זוהי שעה של פיקוח נפש.

- < אם צריך לאכול חמץ בחג הפסח – נעשה זאת.
- < אם הנאצים מכריחים אותנו לחלל שבת – נחלל
- < אם נצטרך לשלוח ילדים למנזרים כדי להציל אותם, נעשה זאת למרות החשש שהילדים יתנצרו ולא יזכרו שהם נולדו יהודים.

למה?

<< כי ערך חיי אדם עומד מעל לכל.

אבל: לא נאבד את האמונה באלוקים, ונתפלל שיציל אותנו.

4. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של יהודים לבין מבצע ברברוסה

(פלישה לברית המועצות - יוני 1941)

- ביוני 1941 פולשת גרמניה במפתיע לרוסיה, במבצע שנקרא "מבצע ברברוסה".
- הפלישה השפיעה מאוד על הגורל של העם היהודי, מאותו רגע החל רצח המוני של מיליוני יהודים.

מה הקשר בין הפלישה של גרמניה לברית המועצות לבין התחלת ההרג ההמוני:

- א. היהודים מזוהים עם הקומוניסטים השנואים** - ("פקודת הקומיסרים")
  - הגרמנים עוברים שטיפת מוח שהאויב הכי מסוכן הוא האויב הקומוניסטי.
  - ולכן: כשהם פולשים לברית המועצות מתפרסמת **פקודת הקומיסרים**: (קומיסר: פעיל קומוניסטי)
    - < בפקודה זו נאמר שהקומוניסטים הם מאוד אכזרים ולכן יש לחסל אותם באופן מיידי.
    - < אז אם היהודים מזוהים עם הקומוניסטים, צריך לחסל גם אותם.
- ב. 5 מיליון יהודים ברוסיה – הזדמנות לממש את האידיאולוגיה הנאצית** - (להשמיד יהודים)
  - כשהגרמנים פולשים לברית המועצות הם נתקלים באוכלוסייה של 5 מיליון יהודים.
  - מבחינתם זו הזדמנות לחסל מסה של יהודים, בדרך זו **לממש את האידיאולוגיה הנאצית**.
- ג. רחוק מדעת הקהל העולמית**
  - ההשמדה ההמונית מתרחשת במקומות מרוחקים: **בתוך יערות, ביצות**. (במזרח אירופה)
  - כשהגרמנים מסווים את מעשיהם ופועלים **נגד דעת הקהל העולמית**.
- ד. אוכלוסייה אנטישמית**
  - האוכלוסייה במזרח אירופה היא בעלת מסורת אנטישמית שנמשכה מאות שנים.
  - אוכלוסייה זו הייתה אדישה לגורלם של היהודים. היו גם כאלה ששיתפו פעולה עם הנאצים וסייעו ברצח היהודים.
- ה. אוכלוסייה כנועה**
  - האוכלוסייה במזרח אירופה סבלה במשך שנים משלטון שדיכא אותם, שהרעיב אותם.
  - ללא מודעות לגבי זכויות אדם
  - הם רק רצו לשרוד בתקופה של השלטון הנאצי.
- ו. שכרון כוח**
  - תוך שנה וחצי: הגרמנים משתלטים כמעט על כל אירופה.
  - אין צבא שמסוגל לעצור אותם.
  - הם מרגישים כי הם יכולים לעשות את המעשים שהנוראים ביותר מבלי שאיש יעצור אותם.

מבצע ברברוסה מהווה נקודת מפנה במלחמה מהסיבות הבאות:

1. מאותו רגע מתחילה השמדה המונית של יהודי אירופה.
2. להיטלר ישנה אפשרות לחסל את האויב האידיאולוגי שלו < - **הקומוניסטים**
3. היטלר כובש **תוך שנה וחצי** כמעט את כל אירופה,
  - הוא פועל בניגוד לעצות הגנרלים שלו, ופולש לברית המועצות.
  - הוא מרגיש שכרון כוח, שישמש לרעתו.
  - הוא בטוח שלא יסתבך בקרב מול ברית המועצות, **וטועה**. [בדומה לנפולאון]
  - הוא מסתבך ומתחיל להפסיד בקרבות המלחמה. (קפא להם התחת ברוסיה, הדלק קפא, והרוסים לא נכנעו).
4. עד עכשיו היטלר הסתבך בחזית אחת- מול בריטניה.
  - **ברגע שהוא פולש לברית המועצות הוא טועה,**
  - כי הוא פותח שתי חזיתות: מול בריטניה ומול ברית המועצות.
  - שתי המדינות הללו ייצרו קואליציה (משו משותף) **ויתחילו להביס אותו**.

5. השלבים בפתרון הסופי

- הפתרון הסופי הוא מושג שיש בו הסוואה ,
- מאחורי שם זה מסתתרת משמעות מחרידה: השמדת העם היהודי.

שלב ראשון: בורות הירי

- לאחר שהגרמנים כבשו אזור מסוים ובו קהילה יהודית,
- ציוו על היהודים להתרכז במרכז העיירה כדי "לשלוח אותם למחנות עבודה."
- **בפועל:** הסיעו אותם כמה מאות מטרים, **הפשיטו אותם וירו בהם לתוך בורות הירי.**
- * לגרמנים עזרו: "יחידות האייזנצ-גרופן" (יחידות מתנדבים מקומיים).

דוגמא לביצוע שלב זה: ב"ער פונאר" נרצחו 70,000 יהודי העיר "וילנה."

- אולם שיטה זו לא הייתה מספיק יעילה – ליורים היה קשה להתמודד עם המראות הקשים:
היה צריך לשכר אותם ↔ הם לא ירו מספיק מדויק -
היה צורך להמציא שיטה חדשה ↔ שלא יהיה קשר ישיר בין הרוצחים לבין הנרצחים. -

=====

שלב שני: שימוש במשאיות גז והקמת מחנה ההשמדה הראשון "חלמנאו"

כדי לייעל את השיטה:

- לוקחים משאיות ומחברים את מפלט הגז לתא שבו הוכנסו בין 50-70 יהודים.
- את היהודים הביאו לטירה שנקראה "חלמנאו."
< הפשיטו אותם
< העלו אותם על משאיות גז
< ולאחר מכן זרקו את הגופות לבורות גדולים.

** { כ-320 אלף יהודים נרצחו בדרך זו. }

אבל:

- היה צריך לייעל את השיטה
- כדי לגבש תכנית **איך להשמיד את כל יהודי אירופה,**
< ולשם כך התכנסה "וועידת ואנזה."

וועידת ואנזה (ינואר 1942)

- **בינואר 1942** מתכנסת הצמרת הגרמנית ב"ואנזה".
- כדי לתאם בין הרשויות השונות על האופן שבו יתבצע הפתרון הסופי.
- כלומר – תיאום הלוגיסטיקה של השמדת כל יהודי אירופה. על שליחת היהודים ברכבות אל מחנות השמדה גדולים שיוקמו

בוועידת ואנזה **לא הוחלט על הפתרון הסופי** ↔ **ההחלטה התקבלה עוד קודם לכן**.

- הדגש היה על התכנון ועל התיאום בין הרשויות.
- חשוב לציין שהיטלר וסגנו הימלר לא השתתפו בוועידה (כדי שלא יקשרו אותם ישירות עם ביצוע הפתרון הסופי)

הגרמנים גם ניסו להעלים את הפרוטוקול של הוועידה:

- < נשמר עותק של הפרוטוקול.
- < לא נאמרה מילה גלויה על השמדת היהודים לאורך כל הפרוטוקול.
- < הגרמנים משתמשים ב**מילות הסוואה כמו**: <פתרון סופי, משלוח למזרח>
- < הגרמנים נזהרים מאוד בניסוח הפרוטוקול.

הוועדה מוכיחה - המדיניות להשמיד עם שלם הייתה רק כלפי היהודים, ורק בגלל דתם.

הנושאים שדנו בהם בוועדה:

1. סקירת המדיניות כלפי היהודים עד הפתרון הסופי:
  - סקירת הכניסה לגטאות, תחילת ההרג ההמוני וההחלטה של היטלר על הפתרון הסופי.
2. הצגת טבלה מפורטת של כל היהודים באירופה שנידונים להשמדה:
  - ברור שהגרמנים לא התכוונו להשאיר אף יהודי בחיים.
  - < ברית המועצות: יצינו 5 מיליון יהודים < אלבניה: יצינו גם 200 יהודים.
  - < ציינו מספר מדויק של יהודים: אוקראינה. כדי שכולם יחוסלו, עד היהודי האחרון.
  - < *ממדינות ניטרליות: כמו שוויץ
  - < *משטחים שהם עדיין לא כבשו: שטחים בצפון אפריקה
- המספרים הללו כתובים בצורה כל כך קרה מסתירים מאחוריהם רצון להשמדה של עם שלם
- והתוכנית הזו הייתה רק נגד היהודים.
3. ניצול היהודים ככוח עבודה:
  - היהודים ישלחו מזרחה, ינצלו ככוח עבודה ואחר כך יישלחו להשמדה.
4. דיון בגורלם של בני תערובת:
  - הדור הראשון: לנשואי תערובת יושמד, או שיסרסו אותם. ||| הדור השני: ייחשב כגרמני.
5. את הזקנים יעבירו לגטו טרזנשטט
6. התקבלה החלטה על שימוש בגז ציקלון B, שימש להשמדת היהודים,
  - ותוך 3 חודשים יוקמו מחנות השמדה גדולים.
7. הוחלט לסרוק את כל אירופה, מיהודים.
- לדרוש מהמדינות להסגיר את כל היהודים, לשלוח אותם ברכבות מסע לגטאות ומשם להשמדה במזרח.

ההשפעה של ועידת ואנזה על השלבים הבאים בפתרון הסופי:

- וועידת ואנזה, הייתה האצה בפעילות ההרג ההמוני.
- וועידת ואנזה משקפת את הטוטאליות במדיניות של הגרמנים כלפי היהודים.
- המטרה הייתה לחסל את כל יהודי אירופה.
- עליית מדרגה להשמדה טוטאלית
- אושוץ הופך למקום שכל היהודים נשלחים אליו, אל מותם.
- יש לסרוק את כל אירופה ולא להשאיר אף יהודי.
- תוך 4 שעות בלבד חרצו את גורלם של כל יהודי אירופה.
- היהודים ישלחו ברכבות למחנות השמדה- במזרח,
- כשמתמשים בהטעיה ובשמות קוד להשמדה ההמונית. (כמו: פתרון הסופי, המשלוח למזרח).

שלב שלישי: מבצע היינהארד בלזץ, טרבלינקה, סוביבור. --[כל יהודי פולין]--

במבצע זה הוקמו 3 מחנות השמדה גדולים, במזרח, במקום מוקף יערות וביצות. בלזץ, סוביבור, וטרבלינקה.

במחנות אלו נרצחו מיליון וחצי יהודים:

- היהודים הורדו מהרכבות, - מוינו לגברים, נשים וילדים, - ונשלחו כולם להשמדה.

+ עד הרגע האחרון הטעו אותם - נכנסים להתרחץ ובפועל הופעל שם גז.
+ בטרבלינקה: התחילו להשתמש במשרפות כדי לשרוף את הגופות, לטשטש עדויות, ואת העפר.

+ במקומות אחרים אלו נרצחה יהדות פולין ויהדות ברית המועצות.
בסוף 1942 המחנות הללו נסגרו. ← סיימו להרוג את כל היהודי פולין. ☹️

שלב רביעי: הסבת מחנות עצירים מאידנק אושוויץ למחנות ההשמדה.

נרצחו בהם יהודים מכל אירופה.

מאידנק:

- נרצחו 300 אלף יהודים.

אושוויץ:

- המקום הנוראי ביותר - נרצחו מיליון וחצי יהודים.

- הובילו יהודים מכל אירופה ברכבות משא.

<

כשהורידו אותם מהרכבות הם ראו שלט שבו נכתב "העבודה משחררת".

עד הרגע האחרון הטעו אותם.

<

- לאושוויץ היו מאפיינים ייחודיים:

> סלקציה מי יישלח למחנה עבודה או להשמדה.

< רק באושוויץ הטביעו מספרים על היהודים.

< רק באושוויץ ביצעו שם ניסויים בבני אדם ע"י מנגלה

- היה צריך תיאום ומערך לוגיסטי שלם: לאושוויץ שלחו יהודים מכל אירופה

- לתקשר בין הרשויות,

- מסווים בעזרת מילות קוד { משלוחים למזרח, מחנות עבודה, יישום מחדש }.

> דעת הקהל העולמית לא תדע מה בדיוק קורה. וגם היהודים

שלב חמישי ואחרון: צעדות המוות כשהגרמנים רואים שהם מפסידים

- צעדות המוות בוצעו באופן מהיר, הן לא היו מאורגנות ורבים מתו מהתנאים הקשים בדרך.

- מי שלא החזיק מעמד נורה ע"י הגרמנים.

- צעדות המוות משקפות את האכזריות של הנאצים, שבשלב זה כבר יכלו לשחרר את השבויים.

- לא היה היגיון להוליך אותם כל-כך הרבה קילומטרים ובתת תנאים למרכז אירופה.

- בצעדות המוות נרצחו כ-250 אלף יהודים.

+++ צעדות אלו הסתיימו באופן פתאומי כשהנאצים ברחו פתאום, או כשבעלות הברית כבשו את המקום.

6. הלבטים של היודנרטים עד הפתרון הסופי

א. עד הפתרון הסופי

- היודנרטים: מועצה שניהלה את הגטו.
- יו"ר היודנרט יכול היה להיבחר ע"י הגרמנים באופן מכוון/מקרי או ע"י הקהילה היהודית.
- החיים בגטו היו מאוד קשים, בתנאים הללו היודנרטים ניסו לנהל חיים נורמאליים עד כמה שניתן:
< אוכל, פרנסה, בתי ספר במחתרת, מרפאות.

הדילמה הקשה ביותר שעמדה מולם הייתה - להימצא בין הנאצים לבין הקהילה היהודית.

← מבחינת הנאצים ← חייבים למלא את כל ההוראות ובאופן מדויק. יודנרט שלא עמד בתנאים האלו סיכן את חיו.

----- [שני מצד] -----

← מבחינת היהודים ← יש להתחשב גם בקהילה היהודית

- היהודים שנאו את היודנרטים, כי היודנרטים העסיקו את קרוביהם
- חלק מהם סיגל לעצמו אורח חיים ראוותני, והתערב בכל דבר שקורה בגטו, אפילו ביחסים בין אישיים (נישואין וכו.),
- היודנרטים התקשו מאוד לאזן בין החובות לגרמנים לבין תחושת הנאמנות לקהילה היהודית.

ברגע שדרשו מהם לשלוח אנשים אל המוות, הדילמות שלהם היו הרבה יותר קשות.
איך להתמודד מול לחצי הנאצים לבין צרכי האוכלוסייה היהודית.

6. הלבטים של היודנרטים במהלך הפתרון הסופי

ב. במהלך "הפתרון הסופי"

דילמה: 1

האם וכיצד לבצע את הוראות של הגרמנים שמשמעותם לשלוח יהודים להשמדה

- במהלך הפתרון הסופי הגרמנים דורשים מהיודנרטים רשימות מדי יום של אלפי יהודים שישלחו מזרחה,
- הגרמנים משתמשים בכוונה במילות הסוואה כדי שהיהודים לא ידעו לאן הם נשלחים.
- אולם, כשברור שאף אחד לא חוזר מהמזרח, כשמגיעות שמועות שהמשלוחים נועדו להשמדה,

היודנרטים עומדים בפני דילמה נוראית -

- האם לשתף פעולה עם הנאצים ולשלוח יהודים להשמדה? אם הם יסרבו, הם ימותו.
- ואם הם ישתפו פעולה עם הנאצים - את מי כדאי לשלוח להשמדה?
- אולי כדי לשלוח את החולים, את הזקנים, אולי את אלה שלא יחזיקו מעמד?

ההנחה הבסיסית של היודנרטים הייתה - עבודה מצילה חיים.

- רק מי שמסוגל לעבוד - ינצל [צעירים]
- אם נוכיח שאנחנו פרודוקטיביים (יעילים) נוכל להחזיק מעמד ולשרוד.

כל יודנרט פעם על פי צו מצפוני:

* צ'רניקוב -

- היה יודנרט בגטו וורשה.

- כשהוא הבין שהוא שולח יהודים להשמדה ← הוא העדיף להתאבד - כי מבחינה מצפונית, לא יכול היה לעשות זאת.

- גאנס *

- היה יודנרט בגטו ווילנה.

- שיתף פעולה עם הנאצים.

< ואפילו שלח שוטרים שיבצעו אקציה.

(יש הבדל בין לשלוח רשימות לבין לשלוח שוטרים שיעשו את זה בכוח)

- הוא האמין שאם ישתף פעולה עם הנאצים - הגטו ישרוד.

ולכן:

- גאנס הסגיר את אנשי המחותרת לנאצים.

- השתיק את השמועות על הפתרון הסופי.

- אמנם הוא התמקח איתם וניסה לשלוח כמה שפחות יהודים להשמדה - אבל הוא פעל באופן קר.

מה עלה בגורלו? - כשהגטו חוסל הוא נרצח ע"י הגיסטפו (המשטרה הגרמנית)

* רומקובסקי -

- היה יו"ר היודנראט בגטו לודג'.

- הגטו היה יצרני (מפעלים, ויעיל לגרמנים).

- רומקובסקי התנהג כרודן:

< הוא התערב בחיי הפרט < שימש כשופט < חיתן אנשים < הסתובב עם בגדים מפוארים.

- והאמין שהוא מציל את הגטו מפני חיסול.

כשהוא היה צריך לשלוח יהודים להשמדה

- הוא פנה להורים (בנאום), ביקש שיתנו את ילדיהם להשמדה כשהקהל בוכה ולא מסוגל לקיים הוראה זו.

ומה עלה בגורלו? - נשלח כמו כולם למחנה השמדה, ושם הוא נרצח ע"י יהודי.

דילמה 2: היחס לאנשי המחתרת

היה ברור שאם אנשי המחתרת ימרדו- הגטו יחוסל. - כלומר אין סיכוי למרוד נגד הגרמנים. ולכן: רוב היודנראטים סירבו לשתף פעולה עם אנשי המחתרת, כמו גאנס שאפילו דרש להסגיר את אנשי המחתרת לגרמנים.

דילמה 3: האם לספר את האמת?

אחת הדילמות הקשות שהייתה – האם לספר את האמת לתושבי הגטו שהם מיועדים להשמדה. ברוב המקרים לא סיפרו, בגטו לודג' ו-וורשה לא דיברו על כך. בגטו וילנה גאנס כן סיפר. למרות שלא סיפרו הרוב ידעו לאן הם ילכו..

7. המרידות בגטאות

מעט מאוד מרידות התרחשו בגטאות. רוב היהודים לא מרדו, הם נשלחו להשמדה.

הסיבות לכך קשורות לכך שהיהודים במשך 2000 שנה לא לחמו, ההתנהגות של הם הייתה מאוד פסיבית כשניסו לשרוד במצוקה היומיומית.

בנוסף היה גם מאוד ברור שאין סיכוי מול הגרמנים, וברגע שנמרוד – הגטו יחוסל.

- מי שהנהיג את המרידות היו מנהיגי תנועות הנוער. חבורות של צעירים שספגו את הערכים של תנועות הנוער (ללחום, את הזיקה לארץ ישראל, את השותפות, את הצורך להיאבק למען מטרה חשובה.

+ אבא קובנר היה אחד ממנהיגי המרד.

הוא פנה אל הקהילה היהודית בגטו ואמר להם שלא ילכו שולל אחרי הגרמנים, שלא יאמינו לכך ששולחים את היהודים "להתיישב במזרח", שולחים את היהודים להשמדה, רוצחים יהודים בבורות הירי.

הוא התחנן בפני היהודים – שלא ילכו כצאן לטבח

- אבא קובנר האמין שעדיף למות כלוחמים, כבני חורין, מאשר להירצח ע"י הנאצים. אולם, חשוב מאוד להבין שהמרידות היו נושא מאוד מורכב, והדילמות סביבן היו רבות.

הדילמה הראשונה: האם למרוד? ומתי?

1. אם מורדים – הגטו מחוסל. תנועות הנוער תמכו במרידה.

2. היודנרטים התנגדו, כי אם לא ישתפו פעולה עם הנאצים: ירצחו

3. מבוגרים ובעלי משפחות פחדו מההשלכות

4. אולי נחכה מספר חודשים, הגרמנים יפסידו במלחמה < ננצל.

לבסוף, התקבלה ההחלטה שמורדים-

כשאין ברירה, שברור שהולכים לחסל את הגטו, ואין כבר מה להפסיד

הדילמה השנייה: היכן למרוד? בגטו או ביער

אם נמרוד בגטו יהיו לכן יתרונות:

- כי אנחנו מכירים את הגטו, את מקומות המסתור,

- כל הגטו יכול לשתף פעולה,

- יהיה ברור לכולם שהיהודים מרדו בגטו ("שלוש שורות בהיסטוריה.")

אולם, יש לכך גם **חסרונות:**

- כי אם נמרוד בגטו לגרמנים יהיה קל לכתר (להקיף מסביב, ולחסל את המרד).

אפשרות השנייה היא למרוד ביער:

יתרונות:

השטח הוא גדול, לגרמנים יהיה קשה לתפוס את כולם,

ויהיה קל להתחבר לפרטיזנים, שלוחמים ביערות ונגד הגרמנים.

חסרונות למרידה ביער:

- לא כל הגטו מסוגל פיזית לברוח ליערות

- לא ברור איך המחטרות הפרטיזנים יקבלו את היהודים?

- חלק מהפרטיזנים היו אנטישמים.

- שלוש שורות בהיסטוריה, מי ידע שהיהודים מרדו? יחשבו שהמרידה הייתה רק של הפרטיזנים.

המטרות של המרידות

1. לא ללכת כ"צאן לטבח"

- אבא קובנר שהיה ממנהיגי תנועות הנוער קרא ליהודים להפסיד להיות תמימים,
- להבין את התרמית של הגרמנים
- להבין שכשיהודים נשלחים להשמדה, הם הולכים כ"צאן לטבח", ולכן צריך לשנות את התפיסה הפסיבית של היהודים, ולמרוד! גם אם נמות, נמות כבין חורין!

2. עבור 3 שורות בהסטוריה:

חשוב שנשאיר אחרינו חותם להדורות הבאים שיראו שהיהודים לחמו על גורלם.

3. אולי מישהו ינצל

4. נקמה בגרמנים.

הקשיים במרידות

בפניי המורדים ניצבו קשיים רבים:

1. יהודים לא ידעו איך ללחום במשך 2000 שנה יהודים לא ניהלו מאבק אלים, אין מורשת לחימה, וקיים מחסור רב בכלי נשק. די ש גם למצוא את ההנהגה המתאימה שתוביל את המרד..

2. פעמים רבות האוכלוסייה בגטו לא תמכה במרד,

הסיבות לכך היו רבות – היהודים היו מותשים, חולים, רעבים, פעמים רבות גם אל היה את הכוח הפיזי להתארגן למרידה, בנוסף הם מבינים שאם הם ימרדו – יחסלו אותם, אין סיכוי מול הגרמנים, אז אולי נחכה מספר חודשים, הגרמנים יפסידו במלחמה < ננצל.

3. הגטו היה מבודד, לרוב המחותרות הפולניות לא עזרו ליהודים, ולכן לא ניתן להישען על תמיכה מבחוץ.

4. בגלל הבידוד היהודים בגטו לא ידעו מתי הגרמנים עומדים לחסל את הגטו,

הגרמנים עשו זאת באופן מפתיע כשהאוכלוסייה עוד לא הספיקה להתארגן.

8. ייחודו של מרד גטו וורשה

מרד גטו וורשה הוא המרד המשמעותי ביותר ברמה הסמלית שהתרחש בזמן השואה, והוא בעל מאפיינים ייחודיים. כדי שמרד יתקיים צריכים שלושה תנאים:

1. שכל הגטו יתמוך במרד,
2. שתושבי הגטו ידעו מתי עומדים לחסל את הגטו,
3. שיהיה זמן להתארגן.

בגטו וורשה התמלאו התנאים הללו, ולכן המורדים הצליחו לשרוד זמן רב, יחסית לתנאים שבהם הם נמצאים. ייחודו של מרד גטו וורשה בא לידי ביטוי בדרכים הבאות:

1. כל הגטו תמך במרד:

בגטו וורשה נשארו 60 אלף יהודים, כשהיה ברור שעומדים לחסל את הגטו ולשלוח את היהודים להשמדה – כל תושבי הגטו תמכו במרידה.

2. המרד נמשך כ-5 שבועות:

בשלב הראשון הגרמנים אפילו נסוגים וחוזרים עם כוח צבאי גדול יותר. כדי להכניע את הגטו הם עוברים בית-בית ומעלים את הגטו באש. הם זורקים רימונים לתוך בונקרים, ורק לאחר שהם מעלים את הבונקר של מרדכי אנלביץ' – מנהיג המרד באש, הם מצליחים להכניע את ההתנגדות.

3. ארגון מוקדם:

תושבי הגטו התארגנו למרידה: הם השיגו כלי נשק, בנו תעלות, יצרו מקומות מסתור, הצטיידו בתרופות, במזון, הייתה הנהגה למרד!

4. תזמון מושלם -

היהודים בגטו שיערו מתי עומדים לחסל את הגטו, הם לא האמינו לקריאות של הגרמנים שהאקציות נפסקו. ובאמת, בערב פסח, 1943, הגרמנים מגיעים לחסל את הגטו והם מופתעים מכך שהיהודים מתנגדים ומפעילים נגדם מאבק אלים.

5. תמיכת המחתרת הפולנית -

לרוב המחתרת הפולנית לא סייעה ליהודים, אבל בגטו וורשה המחתרת הפולנית סייעה בהעברת כלי נשק, והמרד זכה להערכה רבה מצידה.

* עד היום, מרד גטו וורשה מהווה סמל של לחימה, של מאבק על הזכות לחיות בתקופה של שואת העם היהודי. הניצולים עלו לארץ והקימו קיבוצים: קיבוץ לוחמי הגטאות, יד מרדכי (אנילביץ'), לזכרם ולהעצמה של המורדים בגטו וורשה.

9. הלוחמים היהודים בצבאות בנות הברית

כמיליון וחצי יהודים לחמו בצבאות בנות הברית, במלחמת העולם ה-2, נגד גרמניה.

1. ממניעים פטריטיים (נאמן למדינה) -

היהודים חשו נאמנות למדינה שבה הם חיו, ורצו לשרת בצבא ולהלחם מול האויב האכזר. בחלק ממדינות אלו גם היה "חוק גיוס חובה" וחייב אותם להתגייס לצבא.

2. נקמה -

הרצון לנקום בגרמנים על המלחמה הנוראה ועל השמדת העם היהודי.

3. הרצון להציל יהודים -

ככל שהמלחמה תסתיים מהר יותר, ובניצחון בעלות הברית, יינצלו יותר יהודים. היו גם לוחמים יהודים שניסו ליצור קשר עם קהילות יהודיות ולהציל יהודים.

4. כוח לוחם יהודי -

לוחמים יהודים הקימו גם את ה"הבריגדה היהודית" - כוח לוחם כוח לוחם יהודי שיהיה הבסיס לכוח הלוחם של המדינה היהודית שתקום.

- דוגמא לצבא בו שירתו יהודים:

צבא האדום של ברית המועצות שרתו 500 אלף יהודים.

כ-120 אלף מתוכם נהרגו בקרב.

כ-80 אלף מתוכם הפכו לשבויים, ונרצחו ע"י הנאצים.

ולמרות זאת 160 אלף מתוכם קבלו אותות הצטיינות במלחמה

ויותר מ-150 לוחמים יהודים קיבלו את אות ההצטיינות הגבוהה ביותר: "גיבור ברית המועצות".

- דוגמא ללוחמים יהודים

← אלכסנדר פצ'רסקי – שירת כסגן בצבא האדום.

- הוא נפל בשבי הגרמני ורק לאחר שניסה לברוח גילו שהוא יהודי.

- הוא נשלח למחנה ההשמדה סוביבור, ושם הוא היה בין מארגני המרד.

- הוא הצליח לברוח ליערות ולהתחבר עם הפרטיזנים,

- לאחר שהצבא הרוסי כבש את האזור, הוא חזר לצבא הרוסי,

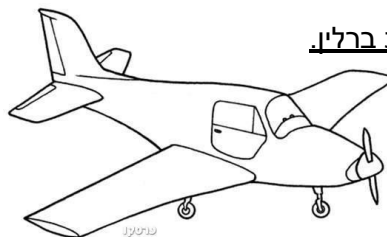
- ונילחם שוב, בקרב בפולין שבו הוא נפצע קשה.

אלכסנדר פצ'רסקי הוא סמל ללוחם יהודי אמיץ, שמרד בגרמנים.

וכל עוד הוא היה יכול, הוא נלחם בהם בכל דרך שהתאפשרה.

← מיכאל פלוטקין –

- היה מפקד הטייסת של ברית המועצות שהפציצה את ברלין.

10. יחס האוכלוסייה המקומית בארצות הכיבוש.

כשאנחנו בוחנים את היחס של האוכלוסייה המקומית לרצח העם היהודי, אנחנו מגלים שלושה דפוסים של התנהגות:

1. שיתוף פעולה עם הנאצים -

חלק מהאוכלוסייה המקומית שיתפה פעולה עם הנאצים ואפילו שמרה על מחנות השמדה. תופעה זו קיימת בעיקר במזרח אירופה.. [בלטה, באוקראינה, ובפולין].

בארצות אלו הייתה מסורת אנטישמית שנמשכה מאות שנים.

ולכן: משתפי הפעולה עשו זאת מתוך מניעים אנטישמיים, מתוך קרבה אידיאולוגית לנאצים, כשהם שונאים את הקומוניזם ואת היהודים.

הם עשו זאת גם כדי לקבל טובות הנאה, רצון לגזול רכוש יהודי ומתוך תחושת כוח ושררה)נהנה מהכוח שיש לי ומנצל אותו לא נכון).

2. הרוב הדומם -

רוב האוכלוסייה הייתה אדישה לרצח היהודים.

מקור אדישות זו הוא בתחושות אנטישמיות ושנאה כלפי היהודים. חשוב גם להבין שאוכלוסייה זו הייתה רגילה לשליטים אכזריים שדיכאו אותה, שהעריבו אותה, שרצחו חלק ממנה, ולכן: הם רק רצו לשרוד את התקופה הקשה. בנוסף הם פחדו, היה ברור שמי שיעזור ליהודים מסתכן במוות. על קיר בוורשה היה כתוב שמי שייסע ליהודים – ימות.

3. מעט שיצילו יהודים -

חלק קטן מהאוכלוסייה למרות המצוקה הקשה ניסה להציל יהודים. הם עשו זאת מתוך מניעים הומאניים (אנושיים), חלק פעלו מתוך מניעים דתיים והיו כאלה שהכירו יהודים כשכנים, במקומות עבודה ועל סמך הקשרים האישיים, הסתירו יהודים. היו גם אנשים שהצילו יהודים מתוך מחאה נגד המדיניות הנאצית, והיו גם כאלה שעשו זאת תמורת רווח חומרי כלשהו.

יחס האוכלוסייה המקומית כלפי רצח היהודים מושפע ממספר היבטים:

במקומות שבהם הייתה מסורת דמוקרטית ↔ **יותר אנשים הצילו יהודים.**

דמוקרטיה, זכויות אדם, במקומות שבהם השלטון של הנאצים לא היה ישיר,

לעומת זאת, במקומות במזרח אירופה, ↔ אדישים, ומשתפי פעולה

ברוב מזרח אירופה היו בעלי תודעה אנטישמית ושלטון הגרמנים היה ישיר,

רוב האוכלוסייה המקומית הייתה אדישה לגורל היהודים, וחלקה אף שיתף פעולה עם הנאצים.

11. חסידי אומות העולם

חסידי אומות העולם הם אנשים פרטיים / ארגונים (מדינות שפעלו להצלת יהודים).
הקריטריונים:

1. חסידי אומות העולם הם לא יהודים [יאנוש קורצק לא חסיד אומות עולם, כי היה יהודי]
  2. הם סיכנו את חייהם או מעמדם כדי להציל יהודים.
  3. ההצלה באה לידי ביטוי בהסתרה, בהברחה, בזיוף תעודות זהות וכו'.
  4. הם לא קיבלו טובות הנאה על פועלם.
4. ישנה עדות למעשיהם. [דוגמא לחסיד אומות עולם – אוסקר שינדלר]

אוסקר שינדלר

אוסקר שינדלר היה גרמני ממוצא צ'כי, חבר המפלגה הנאצית.
הוא היה נוכל < שתיין < רודף נשים, ובתחילת המלחמה הוא רצה לנצל את מצוקת היהודים.
הוא החליט להקים מפעל בגטו ולנצל את היהודים מבחינה כספית וככוח עבודה זול.

אולם, כאשר הוא מבין שמחסלים את הגטו ושולחים את היהודים להשמדה, הוא מחליט לקנות יהודים בכסף שהרוויח ולהציל את חייהם.

הוא מרכיב רשימה של 1200 יהודים שיועברו למפעל שהקים בצ'כיה.

המפעל הוא פיקטיבי (לא משהו אמיתי), שבו הוא נותן הוראה שאף מוצר לא יצא משם תקין.
הרכבת של הגברים הגיעה לצ'כיה, הרכבת של הנשים נסעה לכיוון ההפוך והגיע לאושוויץ

אוסקר שינדלר מיהר להציל את הנשים ולהעבירן לצ'כיה.

הוא לא נתן רשות לשומרים להיכנס למפעל ואפשר ליהודים לנהל אורח חיים דתי.
כשהמלחמה המסתיימת הוא בורח כי הוא מוכר כחבר במפלגה הנאצית.

ניצוליו נלחמים בארץ שיכירו בו כחסידי אומות עולם,
אולם רק לאחר מותו, הוא קיבל תואר זה, ונקבר בירושלים.

בונים מדינה

מלחמת העולם הראשונה מסתיימת במיליוני פליטים מסתובבים באירופה המחפשים את בתיהם. בתוכם ישנה קבוצה בעלת מאפיינים מיוחדים: **ניצולי השואה** – שארית הפליטה. אנשים שאיבדו את משפחותיהם בשואה, ניצולי מחנות עבודה שלא היה להם לאן לחזור, **והם נמצאים במחנות פליטים** (מחנות עקורים), **כשבתוך המחנות הללו מתנהלת פעילות ציונית**. ניצולי השואה **רוצים לעלות לארץ**, ברור שהמצוקה שלהם חריפה הרבה יותר משאר הפליטים וצריך למצוא להם פתרון מהיר. **היישוב בארץ מצפה שבריטניה תשנה את המדיניות שלה, לאפשר ליהודים לעלות לארץ ישראל.** **הבעיה – שבריטניה ממשיכה באותו קו נוקשה של הספר הלבן השלישי, שמגביל את העלייה ואת ההתיישבות בארץ ישראל.** **בנוסף בריטניה גם מתחמקת מהמחויבות שלה כלפי העם היהודי,** **בין שר החוץ הבריטי, מכנה את היהודים כעדה ולא לאום,** ואומר שצריך לפתור את הבעיה שלהם באירופה ולא בארץ ישראל. **דוד בן גוריון כועס מאוד על אמירה זו והוא מחליט להקים את תנועת "המרי" (מרד)** שתיאבק בבריטים עד שהם ישנו את המדיניות שלהם.

בהוראתו של דוד בן גוריון הזמינה מפקדת "ההגנה" את האצ"ל ואת הלח"י לשתף איתה פעולה במאבק נגד הבריטים. בנובמבר 1945 קמה תנועת המרי.

הגורמים להקמת תנועת המרי:

1. אכזבה מהמדיניות הבריטית:

- היישוב ציפה שלאחר מלחמת העולם השנייה המדיניות הבריטית תשתנה.
- < ציפה שתאפשר עלייה לא"י, התיישבות, והקמת מדינה יהודית שתאפשר ליהודים לחיות בביטחון בה.
- אולם הנאום של **ביון**, שר החוץ הבריטי, **שקרא ליהודים עדה** (ולא לאום),
- ושהפתרון של היהודים הוא לא בארץ ישראל הממחיש את העובדה שהבריטים לא יסייעו לישוב.

2. יתרון האחדות:

- אנחנו צריכים לפעול בכוחות מאוחדים עם מטרה משותפת ומסר ברור שישפיע על דעת הקהל העולמית.

3. השפעת מלחמת העולם השנייה והשואה:

- השואה הסתיימה, חייבים מקלט לעם היהודי!!
- בריטניה מהווה מכשול להקמת מדינה יהודית
- חייבים לפעול נגד המדיניות הבריטית.

4. היישוב הציוני מוכן לעצמאות:

- היישוב בארץ מתפתח מבחינה כלכלית, חברתית, ארגונית וביטחונית, הוא בשל לעצמאות.

המטרות של תנועת המרי:

1. שינוי המדיניות הבריטית – יצירת דעת קהל עולמית שלילית נגד המדיניות:

- יציגו את המדיניות של הבריטים כלא מוסרית – דבר שישפיע על דעת הקהל העולמית.

2. ערעור השלטון הבריטי בארץ ישראל: לעשות להם מוות

- המטרה להתיש את הבריטים: לפגוע במתקנים שלהם, לגרום לנזקים כלכליים - כשפוגעים בצידוד צריך לקנות שוב
- עד שלבריטניה לא יהיה שום אינטרס להישאר כאן.

3. להגביר את כוחו של היישוב: [שינוי המצב הדמוגרפי & עובדות בשטח & יישובים כחומת מגן] כמה שיותר יישובים

בארץ חיים 1,200,000 מיליון ערבים ↔ 600 אלף יהודים.

- לכן: ליישוב בארץ יש אינטרס לעלות יהודים לארץ, שינוי המצב הדמוגרפי, ולהקים כמה שיותר יישובים בארץ.
- < בדרך זו נקבע עובדות בשטח
- < היישובים יוכלו לשמש כחומת מגן, כשצבאות ערב יפלו לארץ.

תנועת המרי – דרכי ביצוע:

תנועת המרי פעלה ב-3 תחומים: בתחום הצבאי, בהעפלה, ובהתיישבות.

1. הדרך הצבאית –

- המטרה הייתה לפגוע במתקנים בריטים:
- < במתקני רכבת, בבסיסי צבא, בתחנות משטרה, לפרוץ למחנות אסירים & לשחרר מעפילים
- המטרה הייתה להפך את הסדר בארץ, להתיש את הבריטים עד שהם יעזבו.

דוגמאות:

- א. הפריצה למחנה עתלית - בית עצורים לעולים לא חוקיים לארץ ישראל ברשות הבריטים.
- במחנה עתלית היו עצורים 200 עולים יהודים שהגיעו מסוריה.
- בריטניה רצתה להחזיר אותם לסוריה, ← ברור שכשהם יחזרו הם נידונים למוות.
< לכן: הפלמ"ח פרץ למחנה שחרר את העצורים, הביא אותם ליגור ולבית אורן
כשהם מתערבבים עם בני המקום עד שהבריטים לא יכלו לאתר אותם. המבצע זכה להצלחה רבה!
- ב. ליל הגשרים - 14 | == 11 == |
- בלילה אחד פיצצו יחידות של הפלמ"ח 11 גשרים שחיברו בין ארץ ישראל לבין מדינות ערב. 😊
- אוף.. בגשר אכזיב התפוצץ מטען חבלה וכתוצאה מכך ← 14 יהודים לוחמים נהרגו.

2. העפלה –) עלייה לארץ ישראל)

היא יכולה להתבצע דרך היבשה או דרך הים, כל היישוב בארץ מאוחד סביב החשיבות בהעפלה ולכן: **אנשי "האלימ"** (הפלמ"ח של הים) **ועליה ב, פועלים באירופה:**
- הם מנהלים משא ומתן עם המדינות,
- הם סוחרים אוניות.
- הם עורכים פעילות ציונית ומארגנים את העולים לארץ.

- **הבעיה!! שהבריטים מנסים בכל דרך למנוע את כניסתם של העולים לארץ.**
- **לבריטים ישנם רדארים משוכללים, אוניודדת קרב ומטוסים. קשה.....**

< בשלב הראשון הם מביאים את העולים למחנה המעצר בעתלית,
< בהמשך כדי להרתיע את המעפילים הם מקימים מחנות מעצר בקפריסין
< לעיתים האוניות גם חזרו בחזרה לאירופה,

- בתקופה שבה פעלה תנועת המרי, רק אוניה אחת "חנה סנש" הצליחה להגיע לחופי נהריה
+250 עולים הצליחו להתפזר בקיבוצי הסביבה.

46 / 58 אוניות שניסו להגיע לחופי הארץ נתפסו ע"י הבריטים: היה ברור לכולם שהעולים לא יצליחו להגיע לארץ ישראל.
לכן: נשאלת השאלה מה הייתה החשיבה במאבק זה?
א. כל היישוב היה מאוחד סביב המאבק.
ב. היה חשוב להראות לבריטים שאנחנו לא מוותרים על זכותנו לעלות לארץ ישראל.
ג. והדבר החשוב ביותר היה ליצור דעת קהל עולמית שלילית נגד המדיניות הבריטית.
תראו... באיזו אכזריות הם מתייחסים לניצולי השואה.

ניתן להדגים ע"י האוניה אקסודוס
האוניה "אוקסודוס" –

- האוניה יצאה מצרפת ועלייה 5,000 מעפילים.
- הבריטים תקפו את האוניה מחוץ לשטח הטריטוריאלי של ישראל ובניגוד לחוק הבינלאומי.
- 3 מעפילים נהרגו ועשרות נפצעו.
- בריטניה מחליטה להעניש את המעפילים ולהחזיר אותם לצרפת,
< אך המעפילים מסרבים לרדת מהאוניות.
- שלושה שבועות הם מסרבים,
**עד שהבריטים מובילים את המעפילים לגרמניה, ושם מורידים אותם בכוח מהאוניות.

← כל העולם סיקר בהרבה את היחס המשפיל. →

+ באותו זמן מבקרת בארץ " וועדת אונסקופ " של האו"ם.
+ עדי הפרשה: משפיעים על המלצתה להקים מדינה יהודית .

3. מאבק על ההתיישבות - (ברייה ב', הקמת 11 הנקודות בנגב)
- בספר הלבן השלישי, הבריטים אוסרים על היהודים להקים יישובים חדשים בארץ.
< ולמרות זאת 😊 ← היישוב בארץ מקימים 49 יישובים חדשים

- **המטרה:** לקבוע עובדות בשטח & להרחיב את הגבולות של המדינה היהודית שתקום.
+ ובנוסף להקים יישובים שישימשו כחומת מגן כשצבאות ערב יפלו לארץ.

דוגמאות ליישובים שהוקמו:

א. פרשת ברייה ב': [את בריה א' הרסו]
- הבריטים מחפשים כלי נשק, אנשי מחתרת ← והורסים את היישוב
- ההגנה החליטה להקים מחדש את ברייה, היא הקימה אוהלים, נטעה עצים והבריטים שוב הרסו.
< לא מוותרים!!
< ההגנה קראה לתושבים מצפת לבוא לברייה.
+ כדי למנוע עימותים הגיעו בסוף לפשרה שהבריטים לא יהרסו יותר את ברייה,
< הם הגבילו את מספר התושבים ל-20 איש בלבד.

ב. הקמת 11 הנקודות בנגב -
- היישוב בארץ רוצה את הנגב שייכלל בתוך שטח המדינה שתקום.
< ולכן: בלילה אחד הקימו 11 יישובים
+ היה צריך גיוס של אנשים רבים וארגונים שסייעו בהקמת יישובים אלו.

האירועים שהובילו לפירוק התנועה

1. השבת השחורה -
- הבריטים רוצים להחליש את כוחן של המחתרות,
< ולכן ביוני 1946 בשבת הם פולשים על 27 יישובים, עוצרים 2700 אנשי מחתרת,
- מחרימים כלי נשק רבים ומסמכים של פעולות צבאיות.
< היישוב ספג מכה קשה בשבת זו,
ולכן: אנשים מתוך היישוב החלו לשאול את עצמם:
← האם תנועת המרי משיגה את יעדיה, ? או שרק גורמת לבריטים להיות קשים יותר אלינו.

2. פיצוץ מלון המלך דוד -
- האצ"ל מחליט לפוצץ את האגף הדרומי של מלון המלך דוד {ששם ישבה המנהלה הבריטית}.
- אמנם הם מודיעים קודם לכן לבריטים לפנות את המקום
< אך הבריטים מתעלמים מהודעה זו
< וכתוצאה מכך 100 אנשים נהרגים.

תוצאות:

ההגנה לא יכלה להשלים עם מבצע זה

< ההגנה החליטה לפרוש מתנועת המרי. <
ההגנה החליטה להמשיך במאבק על העפלה על ההתיישבות, אבל לא בדרך של מאבק צבאי
כדי שלא יראו בנו בעולם כטרוריסטים.
בנוסף לכך האצל והלחי החליטו להמשיך במאבק צבאי ולהתייש את הבריטים עד שיעזבו את הארץ.

מאבק צמוד ומאבק רצוף

לאחר פירוק תנועת המרי, מתפתחים שני סוגי מאבק שונים:

מאבק צמוד:

- **מאבק צמוד** מאפיין את דרך הפעולה של תנועת ההגנה. כלומר- מאבק שהוא צמוד להוראות היישוב.

- הנחת היסוד: **מאבק אלים לא יקדם את הקמת המדינה:**

< אנחנו נוצג כטרוריסטים

< הבריטים יקשו את המדיניות שלהם כלפינו

< וקיימת גם סכנה שארה"ב לא תתמוך בנו.

צריכים לפעול בדרכים שיראו לגיטימיות: <

לפעול בדרכים דיפלומטיות

< ולהמשיך את המאבק של העפלה ושל ההתיישבות בארץ ישראל.

ולכן: אנשי ההגנה שנהנו מתמיכת היישוב המשיכו להתיישב בארץ ישראל כמו שקרה בהקמת 11 היישובים בנגב, וגם המשיכו לנסות לעלות עולים כמו שקרה בפרשת אוקסודוס

מאבק רצוף:

לעומת זאת. האצ"ל והלח"י החליטו לפעול **במאבק רצוף:**

- כלומר – לפעול באופן רציף נגד הבריטים, **להתיש אותם עד שיעזבו את הארץ.**

הנחת היסוד: **לא ניתן לשנות את המדיניות הבריטים** בדרכים מתונות יותר.

< ורק מאבק אלים ישיג את המטרות הרצויות.

< זו הסיבה שאנשי האצ"ל והלח"י הפציצו את בתי הזיקוק, פגעו בצידוד הבריטי

ועשו הכל כדי לשבש את השלטון הבריטי בארץ.

*- הפריצה לכלא עכו:

אנשי האצ"ל פלשו לכלא עכו כדי לשחרר עצירי מחתרת הפעולה הסתבכה וחלק מהם נתפסו ונידונו לתלייה

יימו שאם הבריטים יתלו אנשי מחתרת, הם יגיבו באופן דומה

הבריטים התעלמו מהאיום ולתלו את אנשי המחתרת

בתגובה - אנשי האצ"ל תפסו שני קצינים בריטיים שאחד מהם היה אפילו יהודי, ותלו אותם.

מעשה זה הרעיש את היישוב, הפעולה הצטיירה באופן לא מוסרי – טרוריסטי

אבל בפועל לאחר פעולה זו, הבריטים הפסיקו להוציא להורג אנשי מחתרת.

העברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם - שיקולים

+ מהם השיקולים של בריטניה להחזיר את המנדט על ארץ ישראל לאו"ם?

שישברו תראש מה יקרה בארץ

באופן מפתיע מודיע בוינ, שר החוץ הבריטי, שבריטניה רוצה להחזיר את המנדט על ארץ ישראל לאו"ם

מה היו השיקולים בהחלטה זו:

1. מצבה הכלכלי של בריטניה לאחר מלחמת העולם השנייה –
    - בריטניה נפגעה קשות במלחמה. היא צריכה לשקם את כלכלתה,
    - 5 מיליון חיילים חוזרים הביתה וצריך לדאוג לפרנסתם.
    - ארץ ישראל מהווה עול כלכלי כבד על בריטניה.
  2. לחץ דעת הקהל (בבריטניה) –
    - דעת הקהל לוחצת על הממשלה להחזיר את הבנים הביתה ממלחמה מיותרת בארץ ישראל.
    - מצד אחד חיילים נהרגים בפעולות טרור,
    - ומצד שני מול מי הם נלחמים?! מול ניצולי השואה שמנסים להגיע לארץ?
  3. מעמדה של בריטניה במזרח התיכון –
    - בריטניה מבינה שהמאבק בין היהודים לערבים הוא מאוד מסובך
    - היא לא רוצה להיות מעורבת במאבק זה.
    - בייחוד שחשוב לה לשמור על יחסים טובים עם העולם הערבי, שמספק לה נפט, ולכן: היא מעדיפה לעזוב את האזור הכל כך בעייתי.
  4. השינוי בתפיסה האימפריאליסטית – [מדינות הופכות לאימפריות ומשתלטות על עמים אחרים]
    - אם בתחילת המאה אימפריות היו משתלטות על עמים אחרים ומנצלות את המשאבים שלהם, הרי כעת המצב משתנה:
    - עמים רוצים להיות עצמאיים. בריטניה עוזבת את הודו.
    - ארץ ישראל כבר לא כל כך חשובה לה, כי פעם היא הייתה חשובה אסטרטגית כדרך מעבר להודו.
  5. יכול להיות שבריטניה האמינה שהאו"ם יחזיר לה את המנדט על ארץ ישראל.
    - המצב בארץ כל כך מסובך שמישהו חייב לעשות כאן
    - סדר. - האו"ם יבין שהוא חייב שבריטניה תשלום כאן, ואז בריטניה תסכים בתנאים שלה
- לאחר שיתנו לה סמכויות רבות יותר, וגם יעזבו לה מבחינה כלכלית לשלוט בארץ ישראל.

+ אולי בריטניה לא לקחה בחשבון שני שחקנים במשחק הפוליטי הבינלאומי: **ארצות הברית וברית המועצות.**

הדיון במועצת האו"ם על גורלה של ארץ ישראל

כאשר התקיים הדיון לגבי גורלה של ארץ ישראל, הפגיעה גרומיקו, שר החוץ של ברית המועצות, כשאמר שארצו מכירה בסבלו של העם היהודי במלחמת העולם השנייה והפתרון של העם היהודי הוא בארץ ישראל. אבל: בגלל המחלוקות בין היהודים לבין הערבים, צריכות לקום בארץ שתי מדינות לאומיות. גם ארצות הברית הייתה שותפה לגישה זו.

-נשאלת השאלה, מדוע ארה"ב וברית המועצות תמכו בהקמת מדינה יהודית?

1. לא ניתן היה להתעלם מסבלו של העם היהודי בשואה.
מניצולי השואה שאין להם לאן לחזור. ויש צורך בהקמת מדינה שתגן עליהם.
2. ייתכן שהסיבה שארצות הברית תמכה בהקמת המדינה היא גם כצורך להבעת חרטה על כך שלא ניסתה להציל יהודים בזמן השואה.
3. נשיא ארצות הברית, טרומן, הוא לפני בחירות והוא זקוק לקול היהודי ולכן חשוב לו להציג גישה אוהדת כלפיהם לארצות הברית ולברית המועצות יש אינטרס להחליש את מעמדה של בריטניה במזרח התיכון, כדי לחזק את השפעתן באזור.
4. המלחמה הקרה: ארצות הברית וברית המועצות נלחמות על השפעה בעולם.
ברית המועצות רוצה למשוך את המפלגות הסוציאליסטיות בארץ לצידה.
5. ארצות הברית רוצה שהמדינה שתוקם כאן תהיה דמוקרטית ותושפע מארצות הברית, ולכן הן מתערבות בארץ ישראל.
6. היישוב בארץ מתחזק מבחינה כלכלית, צבאית וארגונית והוא בשל להיות עצמאי.

העברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם

- הקמת וועדת אונסקו"פ [1947]

בדיון שנערך באו"ם מתקבלת החלטה לשלוח וועדה שתסייר בארץ ישראל ותמליץ על פתרון. וועדת אונסקו"פ מסיירת בארץ. היא משוחחת עם הנהגת היישוב, באותו זמן היא עדה לפרשה של אוניית אקסודוס וגם לתליית 3 אנשי מחתרת מאצ"ל ע"י הבריטים, הוועדה גם מסיירת במחנות העקורים באירופה, והיא מבינה את הצורך למצוא פתרון לניצולים אלו. גם הבריטים מצטיירים באור שלילי. ערביי ארץ ישראל מחליטים להחרים את הוועדה.

המלצות הוועדה:

1. הוועדה מחליטה על סיום המנדך הבריטי בארץ ישראל עד אוגוסט 1948
2. בארץ ישראל יוקמו 2 מדינות לאום:
  - מדינה יהודית שתוקם על 62% (המדינה תכלול את מישור החוף, את האזורים סביב הכנרת עמק יזרעל ורוב הנגב) -
  - ולצידה תקום גם מדינה ערבית על 38%) בתוך המדינה הערבית יהיו שטחי יהודה ושומרון, הגליל המערבי-עכו נהריה וכו' ועזה)
  - 3. ירושלים וסביבתה יהיו תחת שלטון בינלאומי.

מה היו התגובות להמלצה:

- היישוב בארץ ראה בכך הישג כי סוף סוף ישנה המלצה להקמת מדינה יהודית בזמן ברור, עם גבולות ברורים. למרות שהיישוב היה מודע לבעיות הקשות:
- גבולות המדינה צרים וארוכים, יישובים ערבים נמצאים בשטחנו ועל הגבול, כ-30 יישובים יהודים נמצאים תחת שליטה ערבית, וירושלים היא לא בידנו
  - הערבים התנגדו להקמת מדינה יהודית ודרשו שעל כל השטח תוקם מדינה ערבית.
  - הבריטים התאכזבו מההמלצה, הם אמנם החליטו לא להתנגד אליה, אבל הם גם לא סייעו לממש אותה

כט בנובמבר

ההצעה הועברה להצבעה באו"ם: 30 בעד ↔ 13 התנגדו ↔ 10 נמנעו [ובתוכן בריטניה].
ההחלטה שהתקבלה:

1. המנדט הבריטים יסיים את תפקידו בארץ במאי 1948.
2. הצבא הבריטי יעזוב כבר בפברואר.
3. ירושלים תהיה בינלאומית.
4. בין המדינות תהיה שותפות כלכלית
5. כל מדינה תכבד את חופש הדת של המיעוט שבתוכה

התגובות להחלטה:

- היישוב היהודי בארץ שמח. אנשים רקדו ברחובות.
- ערביי ארץ ישראל פתחו בשביתה כללית של 3 ימים,
- יום למחרת פתחו במלחמה כשהם הפגיזו אוטובוס שנסע מנתניה לירושלים.
- מדינות ערב הודיעו שברגע שתוקם מדינת היהודים הם יפלוש לארץ.

מלחמת העצמאות 'א חלק –

חלק א': המלחמה מול ערביי ארץ ישראל

שלב ראשון:

- יום לאחר ההחלטה באו"ם על תכנית החלוקה (הקמת מדינות לאום בארץ, פותחים ערביי ארץ ישראל במלחמה.
- המטרה שלהם היא למנוע הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

הם יוזמים פעולות ב3 תחומים:

1. **הם לוחמים בערים מעורבות (יהודים+ערבים):** בצפת, בירושלים, בטבריה, בחיפה הם צולפים, מפעילים מטעני חבלה, והורסים את החיים של היהודים לבלתי נסבלים. אי אפשר להסתובב באופן חופשי, אנשים בסכנת חיים, רבים נפצעים ואף נהרגים.

2. השליטה על צירי הדרכים:

הערבים שולטים בצירי הדרכים המרכזיים ומונעים מעבר של כלי תחבורה ממקום למקום.

- הם בעצם מנתקים את חיפה – מיישובים בצפון,
- במרכז, הם שולטים בלטרון [קצת לפני ירושלים], ומונעים מכלי רכב להגיע לירושלים.
- בנוסף, הנגב מנותק ממרכז הארץ.
- **תוצאות:**

- התושבים בעיר סובלים מרעב, מקור, מפיגועים קשים.
- שיירות הספקה לא מצליחות להגיע לעיר.
- רבים נהרגים בדרך לירושלים.
- באיזשהו שלב מתחילים להגן על השיירות אבל לא ניתן לפרוץ את הדרך לירושלים.

3. מצוקת היישובים המבודדים:

- ישנם יישובים יהודיים מבודדים שהערבים מונעים את ההגעה אליהם.
- התושבים בסכנת חיים.
- יש צורך בכוח לוחם רב כדי שיגן עליהם
- המצב היה כל כך קשה עד שנשקלה האפשרות לפנות יישובים.
- אולם, התקבלה החלטה לא לעשות צעד זה, כי הוא יחזק את הערבים ויחליש את המורל של היישוב היהודי.

שלב ב': - תוכנית ד'

- היישוב היהודי בארץ מבין שאם הוא לא ייקח את היוזמה לידי לא תקום פה מדינה.
- בנוסף, גם מתחילות מדינות שתמכו בתכנית החלוקה כמו ארצות הברית- החלו לחשוב שהיהודים לא יכולים להגן על עצמם, חשבו שצריך שלטון אחר שיטוט כאן. היישוב מחליט לצאת בתכנית ד' - תכנית יזומה שמטרתה:
  1. ליצור רצף טריטוריאלי של היישובים היהודים מהצפון ועד הדרום
  2. להשתלט על השטחים שמיועדים למדינת היהודית ע"פ תכנית החלוקה.
  3. לשנות את מבנה הכוח הלוחם – אי אפשר להמשיך לפעול כמחתרות.

+ לתכנית ד' היו הצלחות רבות:

1. הכוחות הצליחו להשתלט על הערים המעורבות.
2. הייתה הצלחה בהשתלטות על צירי הדרכים הראשיות
3. נוצר רצף טריטוריאלי מרחובות ועד מטולה.
4. הכוחות משתלטים על 100 כפרים ערבים ומשפרים את עמדות.

+ ההצלחה לא הייתה שלמה, עדיין לא הצליחו לפרוץ את הדרך לירושלים ויישובי גוש עציון היו מנתקים.

+ תכנית ד' נחשבת להצלחה רבה:

< הצבא של ערביי א"י הפסיק לתפקד,

< כ-350,000 ערבים ברחו מהארץ.

< הכוח הלוחם מתחזק, יהיה מוכן יותר לקראת פלישת מדינות ערב.

ההכרזה על הקמת המדינה

- החלק הראשון של המלחמה הסתיים.

+ הבריטים עומדים לעזוב את הארץ,
+ היישוב זכה לנצח את ערביי ארץ ישראל,
+ אבל < ישנם עדיין ישובים נצורים, ברור שמדינות ערב עומדות לתקוף

+ באו"ם ישנה חשיבה אם באמת יכולות לקום כאן שתי מדינות לאומיות.
בנקודה זו מחליט דוד בן גוריון שזהו הזמן המתאים ביותר להכריז על הקמת המדינה.

נימוקיו היו:

1. ע"פ ההחלטה באו"ם זו זכותנו להקים מדינה ריבונית.
2. ברגע שנתפקד כמדינה נוכל לקנות נשק, נאפשר לעולים לעלות לארץ ולהצטרף ככוח לוחם.
3. ההכרזה תיתן מוטיבציה רבה ללוחמים.
4. הבריטים עוזבים את הארץ, נוצר ואקום, זה הזמן להשתלט על תחנות משטרה, על מוסדות מנהל, ולהתחיל תפקד כמדינה.

לעומת זאת, היו שטענו שההכרזה על הקמת המדינה בעיתוי זה תהיה טעות נוראית –

טענות נגד:

< מבחינה צבאית:

מדינות ערב יפלו

קיים חשש של 50% שלא נשרוד מולם.

< מבחינה דיפלומטית:

- ארצות הברית איימה שאם היישוב יכריז על הקמת המדינה היא לא תכיר בה ותפסיק את הזרמת הכספים. (תקים פה משטר נאמנות במקום)

+ דוד בן גוריון טען שמדינות ערב יפלו בכל מקרה.

+ וברוב של 5 קולות מול 4 ←

התקבלה ההחלטה על הקמת המדינה, כשלא נקבעו עדיין גבולותיה.

כי אם נכבוש שטחים נוספים
(בזמן המלחמה – חלק ב,)
שהם יהיו בתוך שטח המדינה
היהודית.

- כשבועיים לאחר הכרזת הקמת המדינה
- דוד בן גוריון מחליט **לפרק את המחותרות ולהקים את צה"ל.**

הסיבות לכך היו:

הגורם המקצועי:

- ! צריך להיות צבא מאורגן ממלכתי עם היררכיה.
- ! **אי אפשר** להמשיך לפעול בשיטה של מחותרות,

הגורם הפוליטי:

- ! לדוד בן גוריון יש אינטרס להחליש את כוחן של המחותרות.
- ! המחותרות: אידיאולוגיה שונה משלו ושייכות למפלגה שונה.
- ← 2 מפלגות, מפא"י ומפ"ם. בן גוריון שהוא ממפא"י רוצה להחליש את המפלגה השנייה.

המטרות בהקמת צה"ל:

1. הקמת צבא מאורגן שיוכל להתמודד מול פלישות מדינות ערב
2. גיוס כל המחותרות והכוחות הלוחמים להתמודדות מול המלחמה הקשה.
3. הקמת צה"ל מאפשרת גיוס חובה של כל הצעירים לצבא.

הקשיים בפירוק המחותרות:

פרשת אלטלנה:

- אלטלנה היא אונייה שהושכרה ע"י ארגון האצ"ל.
- היו עליה 930 עולים, ציוד רפואי ונשק שיועד לאצ"ל.
- דוד בן גוריון דורש שהנשק יעבור לצה"ל.
- בגין ראש האצ"ל מתנגד. ← הוא טוען שהאצ"ל זקוק לנשק כדי להלחם בירושלים.
- מתחיל **מרדף אחרי האוניה שנמלטת לחופי תל-אביב.**
- וניתנת הוראה לצה"ל להפגיז את האוניה.
- לאחר מכן היה גל מעצרים של אנשי האצ"ל.

הפרשה הייתה קשה מאוד, אבל בסופו של דבר המטרה הושגה:
האצ"ל התפרק מנשקו, ולוחמיו נכנסו לתוך צה"ל..

=====

פירוק הפלמ"ח:

- הפלמ"ח תפקד כזרוע ביצועית של תנועת ההגנה
- הוא רצה להמשיך לפעול כחטיבה נפרדת.
- הכוח של הפלמח היה כל כך רב עד שחיילים ערקו מהצבא והתגייסו לפלמח.
- **התפתח אימות קשה בין דוד בן גוריון לבין יגאל אלון** (שהיה מפקד הפלמח)

בסופו של דבר,

הפלמח התפרק וכוחותיו המיומנים נכנסו לתוך צה"ל.

מלחמת העצמאות – חלק ב'

1. פלישת צבאות ערב למדינת ישראל

יום לאחר הכרזת המדינה פולשים צבאות ערב למדינת ישראל.

המטרות שלהם הן:

- למנוע הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.
- וכל מדינה רוצה לספח שטחים מהארץ אליה
- צבאות ערב פולשים עם חיילים רבים ומימנים:
- < הם מצוידים בנשק חדיש בזמן שצה"ל עדיין לא קם (הוא קם שבועיים מאוחר יותר)
- < כשמדינת ישראל בכלל לא מסוגלת להתמודד מול התקפה כל כך קשה:

===== הצבאות =====

צבא מצרים פולש מדרום,

- פולש בשני צירים: לכיוון תל-אביב < לכיוון ירושלים.
- המטרה שלו: לספח את הנגב.

=====

הלגיון הירדני

- כובש את העיר העתיקה \ מנתק את ירושלים \ כובש שטחים בצפון ים המלח.

=====

צבא עירק

- פולש: דרך בית שאן.
- המטרה שלו: משתלט על תחנות הכוח שסיפקה חשמל לצפון הארץ.
- הוא פולש גם לאזור השומרון.

=====

צבא סוריה דרך רמת הגולן, & יישובים סביב הכנרת

- המטרה שלו: לכבוש את הגליל ולהגיע לים התיכון.

=====

צבא לבנון

- פולש: לגליל העליון
- המטרה שלו: לכבוש את הגליל העליון

*** אל צבאות ערב מצטרפים לוחמים מסודן, מערב הסעודית ומתימן ***

=====

+ ב-4 השבועות הראשונים מדינת ישראל הייתה בסכנת הישרדות
+ כל הארץ הייתה חזית אחת, האבדות היו קשות: 900 חיילים נהרגו ו-900 אזרחים.

2. הפוגה הראשונה:

באמצע הקרבות /

- שני הצדדים מעוניינים בהפסקה אך כדי לחזק את הכוחות.
- מדינת ישראל מנצלת הפוגה זו כדי לרענן את הכוח הלוחם:
< הכוח הלוחם: שנמצא כבר יותר מחצי שנה במלחמה, מגייסת לוחמים ומשיגה עוד נשק.
- < ברכבת אווירית מועבר נשק מברית המועצות שנקנה קודם לכן. הנשק הועבר דרך צ'כוסלובקיה ורומניה לארץ.
- + מדינת ישראל מבינה שאם היא רוצה לשנות את מאזן הכוחות במלחמה,
< היא חייבת ליזום התקפה.

3. קרבות עשרת הימים:

- בקרבות עשרת הימים צה"ל יוצא במתקפה.
נושאים:
- < בצפון: גליל תחתון + העיר נצרת
- < במרכז: רמלה + לוד
- מה עשינו?
- גירשנו חלק מהאוכלוסייה הערבית
- מה הבאסה?
- לפרוץ את הדבר לירושלים < לא הצלחנו.
- ניסיון לכבוש את הנגב < ללא הצלחה.

4. II-ה הפוגה:

- הפסקת האש הוכרזה מטעם האו"ם, כשהמטרה של האו"ם להגיע להסדר מדיני שיסיים את המלחמה.
- הרוזן השוודי ברנדוט (הוא המגשר, מנסה לנסח הצעה שבה:
< ירושלים תהיה בינלאומית
< הפליטים הערבים יוחזרו לארץ.

למדינת ישראל ישנם אינטרסים שונים:

- הנשק החדש שהגיע נכנס לפעולות מבצעיות
- הצבא גדל ל-100,000 לוחמים, כשכל אדם שישי גויס.
- קמו חיל הים, חיל האוויר וחיילות היבשה.
- קבוצה קיצונית בלח"י מחליטה לרצוח את הרוזן ברנדוט.

לאחר הרצח מדינת ישראל חוששת שההצעה הדיפלומטית שלו תתקבל באו"ם ולכן: מתקבלת החלטה לצאת ב-4 הקרבות האחרונים שיגדילו את שטחה של המדינה ויביסו את צבאות ערב.

החלק השני של מלחמת העצמאות: הקרבות שהכריעו את המלחמה

מלחמת העצמאות עומדת להסתיים כשברקע מתקיימות שיחות על הסכמי שביתת הנשק כשכל מדינה רוצה להשיג יותר שטחים.

מדינת ישראל יוצאת לקרבות שמטרתן לכבוש שטחים ולהגדיל את שטח המדינה:

1. "מבע חירם" – מטרת המבצע לכבוש את הגליל העליון ולסלק את הצבא הלבנוני לשטח לבנון, צה"ל מצליח במשימה, פולש ללבנון, כובש 14 כפרים ובהסכמים שנחתמים אחר כך הוא משחרר את הכפרים.
2. "מבצע יואב" – המטרה לכבוש את הנגב כדי שהשטח יהיה בתוך מדינת ישראל, המבצע מצליח, באר שבע נכבשת, כשצה"ל מכתר את הצבא המצרי למרות הלחץ שמופעל, מדינת ישראל לא מוכנה לסגת מהנגב.
3. "מבצע חורב" – המטרה של המבצע הייתה להדוף את המצרים לגבול הבינלאומי, זהו המבצע הראשון שחילות הים, האוויר והיבשה פעלו ביחד. צה"ל נכנס לתוך סיני ובלחץ האו"ם הוא נסוג אל הגבול הבינלאומי.
4. "מבצע עובדה" – מבצע זה סיים את המלחמה והיה צורך בו כי בשיחות על הסכמי שביתת הנשק, הירדנים מאוד נוקשים והם לא מוכנים לוותר על הנגב הדרומי, לכן ניתנת הוראה לחטיבת הנגב לכבוש את איזור עין גדי, מצדה, כביש הערבה, ואילת. כאשר הם מגיעים לאילת הם מניפים את דגל הדיו וקבעו שאילת תהיה בתוך שטח מדינת ישראל!

תוצאות המלחמה

המלחמה נמשכה 15 חודשים.

** בהיבט האנושי – המלחמה גבתה מחיר יקר. 6000 הרוגים – אחוז מהאוכלוסייה היהודית.

** בהיבט הצבאי – במהלך המלחמה היה קושי רב להתמודד מול ערביי ארץ ישראל ומול צבאות ערב. אולם בסופו של דבר היתרון עבר לידינו, והמלחמה הסתיימה בניצחון צבאי מאוד מרשים. בנוסף במלחמה הוקם צה"ל, הוקמו החיילות בתוכו, מספר הלוחמים גדל, נשק חדיש הוכנס לשימוש.

** בהיבט המדיני – קמה מדינת ישראל כמדינת העם היהודי וגבולותיה מאוד גדלו. לעומת זאת ההפסד הערבי היה צורב, לא קמה מדינה ערבית, ושטחי יהודה ושומרון ומזרח ירושלים הועברו לשלטון ירדני.

** בהיבט הדמוגרפי – האוכלוסייה היהודית בארץ גדלה כי בזמן המלחמה הגיעו לארץ 120 עולים חדשים.

הסכמי שביתת הנשק

בסיום מלחמת העצמאות חותמת מדינת ישראל הסכים על שביתת הנשק עם מדינות ערב. הסכמי שביתת הנשק: שמירה על מצב אי הלוחמה ביניהם. סיכומים צבאיים בעלי תוקף בינלאומי

- נשאלת השאלה: מה היו האינטרסים של שני הצדדים לחתום על הסכמי שביתת הנשק?

- הן רוצות לעצור את התוקפנות הישראלית
- שיהיה לכך אישור בינלאומי.
- הן לא מעוניינות לחתום על הסכמי שלום (יחסים נורמאליים בכל התחומים)
- המקסימום שהן מוכנות הוא לחתום על הסכמי שביתת הנשק. [היוזמים להסכמים הם האו"ם ומאמצים פוליטיים]

- גם לישראלים היו אינטרסים לחתום על הסכמי שביתת הנשק, מהסיבות הבאות:

1. מבחינה דיפלומטית:

- מדינת ישראל לא רוצה להצטייר כמדינה תוקפנית

2. למדינת ישראל יש אינטרס שיכירו בגבולות החדשים, בשטחים שכבשה.

ובאמת שטחים אלו נכללו בתוך הקו הירוק, כלומר – בשטחי הריבונות הישראלית.

3. מדינת ישראל שואפת ליציבות. היא לא רוצה לחיות כל הזמן במצב של מלחמה.

4. בשנותיה הראשונות של המדינה, מגיעים מליון עולים לארץ.

צריך לבנות את המדינה, להקים תשתיות, לדאוג ליציבות כלכלית, המטרות הללו הרבה יותר חשובות מהמשך המלחמה.

חשיבותם של הסכמים:

- ניתן אישור בינלאומי לשטחה של המדינה. בעקבות החתימה על הסכמי שביתת הנשק.
- סיום המלחמה אפשר למדינת ישראל להתרכז בבניית מוסדות המדינה.
- עד היום מדינת ישראל מקווה שהסכמי שביתת הנשק יובילו בסופו של דבר לחתימה על הסכמי שלום.

היווצרות הבעיה הפלסטינאית

במהלך מלחמת העצמאות נוצרה בעיית הפליטים הפלסטינאים. שלא נפתרה עד היום. והיא הגורם המרכזי לחוסר היציבות באזור.

← כיצד נוצרה בעיית הפליטים:
- במהלך מלחמת העצמאות גורשו או ברחו 700 אלף ערבים מארץ ישראל.

הסיבות לכך היו:

1. המנהיגות הערבית ברחה, וערביי ארץ ישראל הרגישו חוסר בטחון ופחד מפני הכיבוש הישראלי.
2. צה"ל תקף כפרים ערביים, האצ"ל ערך טבח בכפר יאסין. בלוד וברמלה גרשו ערבים. גם בכפרים בצפון (בעקרית וברעם), גם בערבים המעורבות (חיפה, יפן) ערבים מרגישים חוסר בטחון. לאחר שהם נכבשו ע"י צה"ל.
3. ישנם כנופיות של ערבים ממדינות ערב המשתלטות על כפרים ערביים.
4. ההנהגה הערבית הבטיחה לבורחים שלאחר המלחמה הם יוכלו לחזור לארץ.

כיצד מתייחסים גורמים שונים לבעיית הפליטים

← מדינת ישראל מסרבת [איום בטחוני, דמוגרפי, כלכלי, תפסנו ישובים] - מדינת ישראל סירבה לקבל את הפליטים בחזרה, - גם היום היא מסרבת לדרישה לזכות השיבה לאותם פליטים ולבני משפחתם שמספרם נאמד היום ב- 2 מיליון.
למה?

1. חזרת הפליטים נתפסת כאיום בטחוני.
2. מבחינה דמוגרפית תהיה בעיה של רוב ערבי בארץ. [יהיה איום על הרוב היהודי בארץ]
3. מבחינה כלכלית - החזרת הפליטים ↔ נטל כלכלי וקושי במציאת מקומות תעסוקה לפליטים.
4. ישובים יהודיים רבים נבנו על אדמות ערביות: בתים שערבים נטשו או גורשו מהם, הפכו למגורים ליהודים.

← מדינות ערב מסרבות [לא חשוב, כול כלכלי, תעמולה נגד מדינת ישראל] - מסרבות לקבל את הפליטים הערבים לתוך שטחן.
למה?

1. מצוקת הפליטים לא עומדת בראש סדר העדיפויות שלהן.
  2. קליטת הפליטים מהווה עול כלכלי.
  3. למדינות ערב יש אינטרס להשאיר את הפליטים במחנות: עם תנאים ירודים
- ← כדי שמצוקתם תשמש תעמולה נגד מדינת ישראל.

← האו"ם ללא הצלחה [נותנת עזרה הומניטארית] - האו"ם לא הצליח להגיע לפרשה בין הצדדים בנושא זה, - ולכן פעולותיו היום הן בתחום ההומניטארי [עזרה בתברואה, חינוך] עזרה זו לא תשנה את מצבם.

כיום כ-2 מיליון ערבים רוצים לממש את זכות השיבה ולחזור לארץ.

סוגיה זו מאוד מסבכת את המשא ומתן מול הרשות הפלשתינאית. ומשפיעה במידה רבה על חוסר היציבות באזור.

מלחמת יום הכיפורים

הרקע:

ב-6 באוקטובר, 1973 ב-13:55 בצהריים ביום כיפור בשבת, פורצת במפתיעה המלחמה כשכוחות מצרים וסוריה מפתיעים את הצבא הישראלי, ופולשים לשטחה של מדינת ישראל.

- המלחמה נמשכה כשבועיים וחצי,
- בסופו של דבר הצלחנו להדוף את כוחות האויב 😊 ← אפילו הגענו 101 ק"מ מקהיר, ו-40 ק"מ מדמשק.

ולמרות זאת, המלחמה נתפסת בעינינו ככישלון נוראי:

→ הרוגים 2,650 ← שבויים 301 ← פצועים 7,000 ←

- הביטחון הלאומי קרס
- ואחת מהשאלות הקשות שנשאלו הייתה איך מחדל נוראי כזה קרה?

הגורמים לפרוץ המלחמה:

1. תוצאות מלחמת ששת הימים ותחושת האופוריה בישראל -

- במלחמת ששת הימים תוך שישה ימים הכנענו את צבאות ערב.

[כבשנו את רמת הגולן, את ירושלים, את שטחי יהודה ושומרון, סיני]

הרגשנו שאנחנו מעצמה, שאין למדינות ערב שום סיכוי נגדנו, <

שטח המדינה גדל מאוד, יש לנו עומק אסטרטגי

- ההתייחסות לצבאות ערב הייתה מזלזלת. <

מדינת ישראל לא השכילה להבין שמדינות ערב מרגישות מושפלות

< והן רוצות להחזיר לעצמן את כבודן ואת השטחים שאבדו להן.

2. קיפאון בתהליך המדיני - [אינטרס להסכמי שלום, מזלזלת, מעדיפה לשמור שטחים] גם מצד ארה"ב וברית המועצות

- למדינת ישראל אין אינטרס לחתום על הסכמי שלום.

< היא מזלזלת ביריביה

- בייחוד – בסאדאת שעלה לשלטון במצרים,

* סאדאת, מצריים: [רוצה את השטחים בחזרה – "או בדרך שלום, או בדרך מלחמה."]

- בשלב זה, מדינת ישראל מעדיפה לשמור על השטחים הכבושים ולא לחתום על הסכם שלום.

← גם לארה"ב ולברית המועצות יש אינטרס שיהיה מתח באזור. ←

3. בעיות פנים במצרים -

- סאדאת מתמודד עם בעיות במדינתו: חברתיות, כלכליות, ופוליטיות לא פשוטות,

- נוח להפנות את זעם העם לכיוון אויב משותף – מדינת ישראל.

4. קונספציה שגויה של אמ"ן – אגף המודיעין

- אמ"ן היה ער להתחמשות של צבאות מצרים וסוריה.

- הנחת היסוד הייתה שמדינות ערב לא יתבזו במלחמה נוספת שאין להם סיכוי בה.

- והמלחמה לא תפרוץ ← לפני שנת 1975.

מלחמת יום הכיפורים – האירועים שקדמו למלחמה

הצבא המצרי נערך למלחמה מספר חודשים כשהוא מטעה את ישראל וטוען שמדובר רק בתרגיל.

עשרה ימים לפני פרוץ המלחמה מגיעות ידיעות על הכנות המלחמה:

המלך חוסיין מזהיר את גולדה מאיר שעומדת לפרוץ מלחמה, אך היא מתעלמת. ארה"ב וברה"מ מתריעות על התגברות המתיחות וסכנה למלחמה, אך מדינת ישראל מרגיעה וטוענת שהסבירות למלחמה היא נמוכה.

במצריים פועל מרגל מטעם ישראל שנקרא "בבל".
← הוא מדווח שסאדאת נערך למלחמה, אך בישראל לא מתייחסים למידע זה.

=====

יומיים לפני המלחמה -

- חיילים בצבא המצרי מקבלים הוראה להפסיק את צום הרמדאן כדי שיוכלו להילחם.
+ משפחות דיפלומטיים רוסים מתבקשות לעזוב את סוריה כדי שלא יפגעו במלחמה.

=====

יום לפני המלחמה -

- נערכת שוב פגישה בין ראש המוסד למרגל הישראלי "בבל",
- שמדווח לו שהמלחמה תפרוץ למחרת בערב.

המידע מגיע לארץ לפנות בוקר,

← ורק ב-12 בצהריים מתקיימת ישיבת חירום שבה הוחלט על גיוס למילואים.

↔ שעתיים לאחר מכן:

פורצת המלחמה במפתיע – כשמדינת ישראל לא ערוכה אליה.

מלחמת יום הכיפורים – התוצאות

*לטווח הקצר

1. מספר ההרוגים והפצועים היה רב
 → הרוגים 2,650 ← שבויים 301 ← פצועים 7,000 ←
2. תחושת הלם וכעס בחברה הישראלית
 - הציבור הוכה בתדהמה כשהגיעו ידיעות מהחזית התברר גודל המחדל..
 - הצבא לא היה מוכן למלחמה בגלל השאננות הרבה.
3. הקמת וועדת "אגרנט"
 - כתוצאה מלחץ ציבורי הוקמה וועדה, בראשות השופט אגרנט, שחקרה את מחדלי המלחמה.
 - מסקנה: על הצבא הוטל הכשלון.
 - וכתוצאה מכך הרמטכ"ל, ראש אמ"ן, ואלוף פיקוד הדרום הודחו מתפקידם.
4. הלחץ על הדרג המדיני -
 - הציבור לא נרגע, ההפגנות המשיכו עד שביתת רעב מול בית ראש הממשלה,
 - עד שגולדה מאיר ומשה דיין שר הבטחון דאז התפטרו.
5. משבר כלכלי – חרם נפט ↔ משבר אנרגיה
 לאחר המלחמה הטילו מדינות ערב חרם על מכירת נפט לישראל.
דבר שגרם למשבר אנרגיה חמור.

*התוצאות לטווח הארוך

1. צהל למד את הלקחים - שיקם את עצמו וחיזק את אמון העם בו. [לא לזלזל באויבך]
2. פוליטית – מפלגת העבודה איבדה את השלטון ואת אמון הציבור.
 ומאז היא התקשתה מאוד להפוך למפלגת השלטון.
3. מבחינה אידיאולוגית – התגבר השסע -- מפלגות הימין → מפלגות השמאל
 בין "ארץ ישראל השלמה" לבין "שלום עכשין"
4. מדינית - [חתמה על הסכם שלום]
 ישראל חתמה על הסכם שלום עם מצרים והחזירה את סיני [שנכבשה במלחמת ששת הימים]
5. מבחינת כלכלית - תלות גדולה יותר בארה"ב
6. במדינות ערב התחזקו - סאדאט מצרים, חאפז אל עסאד סוריה
 - עד היום סוריה ומצרים רואות במלחמת יום הכיפורים כהצלחה מאוד גדולה עבורם.

העליות בשנות ה-50-60

עליה, קליטה, ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל.

נתונים כלליים:

בארץ האוכלוסייה מנתה **700,000** איש.

בעשור הראשון לקום המדינה הגיעו לארץ + מיליון וחצי עולים + מאירופה וממדינות ערב.

ומדינה כל-כך צעירה, לאחר מלחמת עצמאות כל-כך מתישה

← הייתה צריכה להתמודד בקליטה של פי שניים אנשים מהאוכלוסייה בארץ.

בפרק זה נעסוק בגורמים לעליה, ובקשיים שנוצרו בעקבותיה.

הגורמים לעליות - עליות המוניות

1. מצוקת ניצולי השואה לאחר המלחמה:

- אירופה לאחר המלחמה – הרוסה.

- מיליוני פליטים שבתוכם ניצולי השואה, אין לאן לחזור, אירופה מסוכנת עבורם.

- עדיין נערכים פוגרומים ורוצחים יהודים) כמו "פוגרום קיילצה" ו"פוגרום קרקוב."

- יש צורך לעלות את ניצולי השואה בהקדם לארץ.

2. שערי א"י נפתחו -

- הבריטים עזבו.

- קמה מדינת ישראל, שרואה את עצמה כמרכז שמגן על כל יהודי העולם.

- א"י קולטת את העולים מאירופה וגם את המעפילים, ששחררו ממחנות המעצר בקפריסין.

3. פעילות ציונית במחנות העקורים באירופה -

- מתקיימת פעילות ציונית, שמעודדת את היהודים לעלות לארץ.

4. אימת השלטון הקומוניסטי כולם שווים -

- לאחר המלחמה ברה"מ משתלטת על מזרח אירופה ומיישמת את השלטון הקומוניסטי.

- תהליך זה מאפשר ליהודים להשתלב. כולם שווים ללא הבדל מוצא ולדת.

הבעיה:

- אנטי-ציונות: השלטון לא מקבל ציונות ← אתה חייב להיות קומוניסט ← אסור לעלות לארץ.

- פחד מהאוכלוסייה: ← האוכלוסייה שנאה את השלטון + יהודים [כי היהודים הזדהו עם השלטון]

הסיבות לעליות ממדינות ערב -

בשנה הראשונה לקום המדינה עולים 100,000 עולים ממדינות ערב לארץ.

הם עושים זאת מהסיבות הבאות:

1. ממניעים דתיים וציוניים -

- היהודים במדינות ערב היו מסורתיים ובעלי זיקה לא"י.

- כשקמה המדינה ← הזדמנות ליישם חלום זה.

2. התחזקות הלאומיות בקרב הערבים -

ככל שהתחושת הלאומיות של עמי ערב מתחזקת ↔ היהודים נתפסים כגורם זר

שלא יכול להשתלב באופן מלא בחברה.

3. השפעת העימות היהודי – פלסטינאי:

- בעקבות מלחמת העצמאות והיווצרות בעיית הפליטים,

- הפלסטינאים הגבירו את השנאה והעינות כלפי היהודים במדינתם, עד כדי קיום פרעות ביהודים.

- היהודים רצו לברוח משם ולעלות לארץ ישראל!

4. מדיניות חיסול גלויות - כי המדינה הוקמה כדי לתת מקלט ליהודים

- מדינת ישראל פעלה לחיסול הגלויות + פעילות ציונית

- עידוד עליה + ארגון העליות לארץ.

דפוס העלייה השונים

חסל גלויות (עליית הצלה) ↔ [עירק, תימן]

- קהילות שבסכנה

עליה מבוקרת [אמצעים כלכליים, עד גיל 30 בריא לעבודה] **יהודי צפון אפריקה**

- מי שעמיד וכשיר לעבודה

עליה החשאית

- כשהשלטון הערבי מתנגד לעליה גלויה (במרוקו)

- **אסון של אניית "אגוז" שטבעה ועליה 44 עולים.**

הקשיים של העולים

1. קשיי שפה
2. שוני בתרבות, וחוסר הבנה כלפי התרבויות המסורתיות שלהם.
3. מחסור בדיור
4. מחסור באוכל
5. העדר הכשרה-**מקצועית**

הקשיים בקליטת העולים

מדינת ישראל והעולים שהגיעו לארץ עמדו בפני קשיים עצומים, והם היו צריכים להתמודד עם אוכלוסייה שהכפילה את עצמה. הקשיים באו לידי ביטוי בתחומים רבים:

1. קושי כלכלי -

- מדינת ישראל רק קמה, היא חוותה מלחמה קשה עם מחיר יקר,
- אין לה את התשתית הכלכלית לקלוט מאות אלפי יהודים שהגיעו לארץ.

2. תעסוקה -

- נוצר מחסור עצום בדיוור.
- רוב העולים שוכנו בהתחלה במחנות צבאיים שננטשו ע"י הבריטים, ובשכונות ערביות שהערבים ברחו מהן.
- במחנות אלו אנשים לא עבדו והיו תלויים בכספי המדינה.
- השלב הבא היה הקמת המעבדות - שהיו פתרון זמני
- בתוך המעבדות הוקמו אוהלים, פחונים, בדונים.. שחיו בהם בצפיפות, בתנאי תברואה ירודים.
- מהמעבדות אנשים יצאו לעבוד.
- בשנת 1952 התחילתהליך של חיסול המעבדות.
- תהליך שנמשך זמן רב.
- בשלב הבא החלו להעביר את העולים למגורי קבע -
- השיקולים שהנחו מעבר זה היו: המדיניות הממשלתית, המשאבים הכלכליים, והדרכים בשטח.
- המדיניות של מדינת ישראל הייתה ליישב את העולים ביישובים חקלאיים או בעיירות פיתוח במקומות מרוחקים.
- < כך הוקמה שדרות, קריית מלאכי, בצפון-נטועה, שתולה- >, הם היו ישובים בעלי בעיית תעסוקה.
- הם היו רחוקים מהמרכז, דבר שהגביר את תחושת התסכול והקיפוח.

3. מחסור במזון -

- **היה מחזור במזון, ולכן תקופה זו נקראת "תקופת הצנע"**,
- תקופה שבה אנשים קיבלו תלושי מזון עם הקצבה. כתוצאה מכך התפתח "השוק השחור" שבו מכרו מוצרים בדרכים לא חוקיות.
- הייתה ביקורת רבה על שיטה זו, וברגע שהכלכלה החלה להתאושש, גם מדיניות זו השתנתה.

4. קשיים חברתיים ותרבותיים -

- העולים הגיעו ממדינות רבות, מתרבויות שונות, הם דיברו בשפות שונות..
- הממסד שקלט אותם היה אשכנזי בלבד,
- ולכן ליהודים מאירופה היה קל יותר להשתלט מאשר ליהודי המזרח,
- < שנתפסו פעמים רבות כפרימיטיביים, וכמי שצריך לתרבת אותו.
- כדי ליצור מכנה משותף בין העדות השונות. כדי ליצור תרבות משותפת.
- ← החליטה מדינת ישראל על מדיניות של **כור היתוך**,
- כלומר- המטרה הייתה "להתיך" את כולם לדמות אחת של דבר,
- שהוא מדבר עברית - שהוא בעל מאפיינים חילוניים - ושהוא מוחק את כל הזיכרונות מהגלות.
- אנשים נאלצו לשנות את שמם, לגזוז את הפאות, להסתיר את תרבותם, כדי להיות חלק מהחברה הישראלית.
- תופעה זו יצרה תסכול רב, ופערים חברתיים גדולים.
- ברגע שניצולי השואה החלו לקבל פיצויים מגרמניה, גם הפערים הכלכליים התעצמו.

אירועי ואדי סאליב שכונה ערבית

הרקע:

הקליטה של יהודים מארצות האיסלם הייתה קשה.
 רבים חיו בעוני, חסרי הכשרה מקצועית,
 כשהפערים החברתיים בין האשכנזים לספרדים הולכים וגדלים.
 - ממרוקו עלו יותר מחצי מיליון עולים.
 ← בשנת 1958, 160 אלף במצב כלכלי קשה, 19,000 חיים במעברות
 כאשר מיישבים אותם ביישובי קבע משכנים אותם בשכונות ערביות, או ביישובים מרוחקים.

המתח העדתי הופך לתופעה יומיומית, שמחכה לרגע להתפרץ

תיאור האירוע:

בשכונת ואדי סאליב התגוררו יהודים ממוצא מרוקאי, בבתיים של ערבים שברחו במלחמת העצמאות.
 הם חיים בעוני, בצפיפות, כשאחוז המובטלים בהם גבוה.

← ב 8 יולי, 1959 התפרע שיכור בעיר התחתית.
 + השוטרים ירו ברגלו. + תוך דקות נפוצה שמועה שהאיש נהג מירי שוטרים. +
 אותו אדם גר בשכונת "ואדי סאליב", ולכן יצאו אנשי השכונה בהפגנות אלימות: מנהיג: דוד בן הרוש
 - יידו אבנים - חסמו כבישים - הציתו מכוניות - שברו חלונות של בעלי עסקים -
 + המהומות הגיעו עד לשכונת הכרמל אשכנזים בחיפה.
 + המהומות הגיעו גם למגל העמק, לבית שאן.

זו הייתה הפעם הראשונה שתחושת הקיפוח יצאה באופן כזה אלים.

הממשלה התכנסה לישיבת חירום, וקמה וועדת חקירה ציבורית בראשות השופט "משה עזיון".
 מול הוועדה העיד דוד בן הרוש, שהיה מנהיג המהומות.
 הוא תיאר את הקשיים במציאת עבודה ומקום מגורים לאחר שהשתחרר מהצבא,
 הוא הרגיש שדוחים אותו בגלל מוצאו,

לאחר חודש פורסמו מסקנות הוועדה שבהן נכתב -
 שלא הייתה מדיניות מכוונת לאפלות את עדות המזרח,
 אולם קיימת בתוכם תחושת קיפוח ואפליה, וצריך להבין שיהיו לכך השלכות רגשיות וחברתיות לא פשוטות.

** השפעות האירועים

1. תופעה חברתית - [העלו לתודעה] את האפליה
 אירועי ואדי סאליב העלו לתודעה את תחושת הקיפוח של יהודי מדינות ערב שעלו לארץ.
 סביב סוגיה זו התפתח וויכוח ציבורי – האם באמת הייתה אפליה, או שמדובר בציבור שהוא פחות משכיל
2. מבחינה פוליטית - [שמות מזרחיים במפלגות, חוסר אמון בעבודה] ← תמיכה בליכוד
 מפלגות החלו לשלב שמות של פעילים מזרחיים כדי למשוך למפלגה זו קולות של עדות המזרח.
 חוסר האמון של עדות המזרח במפלגת העבודה ששלטה ← הביא למהפך כשהליכוד עלה לשלטון בשנת 1977.
 ~ ורבים מתומכיו היובני עדות המזרח ~
3. בתחום החברתי-כלכלי – [שיקום שכונות, קצבאות, למען מחוסרי דיור]
 מדינת ישראל והרשויות התחילו להשקיע כספים בשיקום שכונות,
 במתן קצבאות למשפחות מרובות ילדים,
 ובמתן עזרה למחוסרי דיור.
4. שינויים בתחום החינוך - [תקציב, אינטגרציה]
 הוגדל התקציב במקומות עם פערים לימודיים,
 וגם נעשתה אינטגרציה, כלומר שילוב בין תלמידים חזקים ↔ לחלשים
 יומב.

מכור היתוך ☹️ ← לרב תרבותיות 😊

מדיניות כור ההיתוך

בשני העשורים הראשונים של המדינה, כשהגיעו מאות אלפי עולים מתרבויות שונות, החליטה מדינת ישראל לנקוט במדיניות של כור היתוך.
- המטרה: ליצור מחנה משותף, להתאים את העולים לדמות של יהודי חדש –
> ישראלי, צבר, ששמו עברי, שמדבר בשפה העברית, שלוחם למען מולדתו, ויוצר לעצמו תדמית חדשה.
< כל מה שקרה בעבר, בגלות, צריך להמחק.

הביקורת על מדיניות זו הייתה רבה כי בעצם מדינת ישראל בחרה להתעלם מהתרבות של הקהילות שנמשכה מאות שנים, ובעיקר סבלו מכך יהודי המזרח שהתעלמו באופן מובהק מהתרבות היהודית המסורתית שצמחה שם.

אנשים חשו תסכול רב כי מחקו את התרבות שלהם, את הזהות שלהם, את השורשים שלהם,
+ הם היו צריכים להסתיר את התרבות שלהם כדי להיות כמו כולם.
+ הערך המרכזי היה ה"אנחנו", ההקרבה למען המדינה, ולא היה מקום ל"אני", לרצונות של הפרט.

←←←←← ~ המעבר לרב תרבותיות ~ ←←←←←

המעבר לרב-תרבותית

משנות ה-70 חל תהליך אחר, מדינת ישראל עברה להיות חברה רב תרבותית, שמאפשרת לקבוצות שונות בתוכה לקיים את המנהגים שלהם, לממש את הרצונות שלהם, כשהנאמנות למדינה הוא הערך שמשותף לכל קבוצה.

המשך.....

מהם הסיבות למעבר לרב תרבותיות?

1. מרגישה חזקה מבחינה חברתית - כדי לאפשר לעדות השונות להבליט את תרבותם.
2. מגמות עולמיות – החברה העולמית הופכת להיות רב תרבותית.
אנו נחשפים לתרבויות שונות ויותר פתוחים לקבל את האחר
3. התפתחות אמצעי התקשורת - דרך האינטרנט, הטלוויזיה, העיתונות, אנחנו חשופים לתרבויות מכל העולם, לסגנונות שונים ולא ניתן לעצור תהליך זה.
4. מלחמת יום הכיפורים - משבר ← חוסר אמון בשלטון ← אנשים הפכו יותר אינדיבידואליים ← בעלי דעות. אנשים הפכו להיות הרבה יותר אינדיבידואליים, בעלי דעות, ולא רק הולכים אחרי המדיניות של השלטון.

מאפייני הרב-תרבותיות בתחומים שונים:

1. בתחום התרבות - בעבר המדיניות התרבותית הייתה מוכתבת, זו הסיבה ששמענו שירי ארץ ישראל ושירי גבורה. המטרה הייתה לחזק את התודעה הלאומית. שירים מזרחיים כמעט ולא הושמעו ברדיו, הם נחשבו לבושה. | ===== מהפך חל 70-ה שנות בסוף [=====] + הזמר המזרחי קיבל מקום מרכזי, והוא זוכר להשמעות ברדיו, לצד התיאטרון הלאומי. + תיאטרון המשלב תרבויות שונות:
< תיאטרון הגשר: שילוב בין עולים מרוסיה לשחקנים ישראלים.
< הצגות שנכתבו במרוקאית, בידיש וכו'..
+ בתי ספר שונים: בתי ספר רוסיים, דמוקרטים ועוד... [לצד החינוך הממלכתי]
2. בתחום הפוליטי -
ישנה פתיחות שזה לגיטימי לייצג קבוצה מסוימת
קמו מפלגות שפונות למגזר מסוים
+ תנועת ש"ס: שפונה למגזר המסורתי-מזרחי.
+ תנועת "ישראל ביתנו": שפונה לרוסיים
3. בתחום התקשורת -
קמו ערוצים רבים שפונים לקהלים שונים ובשפות שונות.